

A fogyasztóvédelem pragmatikus aspektusa

Kőhidi Ákos

Témavezető: Dr. Litresits András, megbízott óraadó

„Hiszen mindenki ismeri erejét, se ne vállalkozzon olyan szolgáltatásra, amely azt meghaladja.”

Lex Aquilia

1. Bevezetés

A nyugati értelemben vett fogyasztóvédelmi jog hazánkban a rendszerváltás óta indult ütemes fejlődésnek, a megújult piaci viszonyok új szabályozást kívántak meg. Ugyanakkor megkérdőjelezhető a fejlődés, hiszen fejlődni meglévő állapothoz képest lehet, míg hazánkban gyakorlatilag egységes fogyasztóvédelmi jog ekkor még nem is létezett. Bár fogyasztók nyilván a szocializmusban is voltak, illetve legalább annyira szeretett volna mindenki azzá válni, mint manapság¹, a konzumerizmus mai fogalma még, mint valami teljesen ismeretlen nyugati homályos idolum hangozhatott el. Egyesek ezt a hiánygazdasággal, a versenymentes piaccal, illetve az állam pregnáns háttérszerepével magyarázzák. „A hiánygazdaságban felnőtt fogyasztók különösen súlyos hiányt szenvednek fogyasztói ismeretekben”.² Mások szerint a jogi feltételek sem voltak adottak, a „jogi szabályozás a vevő és eladó mellérendeltségére és autonómiájára épült egy olyan gazdaságban, ahol a felek kapcsolatrendszeré aszimmetrikus és egyenlőtlen volt”.³ Érthető: Hiszen, míg az önálló fogyasztóvédelmi jogalkotás a piaci viszonyok miatt nem jelentkezhetett társadalmi szükségletként, a Polgári Törvénykönyv szavatolta a magánfelek elvi egyenlőségén nyugvó, mellérendeltségét deklaráló polgári jogi intézményeket, melyek mellett a hetvenes évek végétől megjelentek a fogyasztóvédelem minőségvédelmi formái. Bár a rendszerváltás után a jogalkotási gépezet beindult, fogyasztóvédelmi kódexet máig nem sikerült létrehozni. A jelenlegi fogyasztóvédelmi törvény⁴ (továbbiakban: Fgy. tv) amellett, hogy uniós jogalkotási „kényszer”⁵ hatására, rendkívüli gyorsasággal született meg, nem foglal magában minden, fogyasztóvédelemmel kapcsolatos intézményt, szabályt. A rohamunkát példázza, hogy a Békéltető Testületekről szóló rész – bár a törvény szövegének jelentős hányada ezt tartalmazza - csak jóval a törvény többi részének hatálybalépése után, 1999. január 1. napján lépett hatályba. Jóllehet az európai fogyasztóvédelmi modellek közül kevés ország választotta a külön kódexben történő szabályozást.⁶ Természetesen nem törhető pálca a szabályozás ilyen keretjellegű változata felett, mivel a lefedni kívánt társadalmi, piaci, kereskedelmi viszonyok a fogyasztóvédelem

¹ V.ö.: Bod Péter Ákos: *A magyarországi szocialista tervezdalkodás kettős függőségi rendszere*, Magyar gazdaságpolitika előadásvázlat, 3. o. (Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdaságpolitikai Tanszékének honlapja)

² Dr. Németh Anita: *A jogharmonizáció hatása a polgári jogra* (ELTE Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 1999-2000. tanév, Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület Budapest 2001.)

³ Fazekas Judit: *Fogyasztóvédelmi jog* 28. o. (Novotni Kiadó, Miskolc 2000.)

⁴ 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről

⁵ Az 1997. július 16.-án átadott AGENDA 2000 elnevezésű dokumentum, mely tartalmazta a Bizottság Országvéleményét. Ez többek között a fogyasztóvédelemmel kapcsolatosan hiányosságokról számolt be: Fogyasztóvédelmi törvény, átlátható hatásköri szabályok hiánya.

⁶ Pl.: a francia modell: Code de la Consommation, Dr. Vékás Lajos: *Európai Fogyasztóvédelmi magánjog* 334. o. (ELTE Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 1999-2000. Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület, Bp. 2001)

széles aspektusa miatt a szokásosnál heterogénebbek. Azonban az általános szabályok egységes szerkezetbe foglalásával el lehetett volna kerülni, hogy egymáshoz szorosan csatlakozó jogintézmények hol Kormányrendeletekben, hol külön törvényekben, hol egy-egy miniszteri rendeletben tűnjenek fel.⁷ A szabályozás didaktikátlan jellege már csak azért is szomorú, mivel a fogyasztóvédelemben alapvető fontosságú lenne a szabályok minél egyszerűbb megismerhetősége.⁸ Az uniós jogközelítési kritériumok hiányában talán ma sem rendelkeznének fogyasztóvédelmi törvénnyel, a fogyasztóvédelmi jogalkotó tevékenység kimerülne a máig jellemző szóról szóra történő irányelv átültető mechanizmusban. A fogyasztóvédelemben véleményem szerint az alapvető – ám talán eldönthetetlen- elméleti kérdés, amely a mai napig határmegvonódást keletkeztet e jogterületen működő, ezt alakító szakemberek között: Prevenció vagy protekció, netalántán szankció és represszió? Kevésbé teoretikusan megfogalmazva: A gaz, erőfölényükkel visszaélő szolgáltatók és kereskedők, nagyvállalatok az ellenfelek, kiknek karmaiból időről időre ki kell rángatni a jóhiszemű és jogait kevésbé ismerő fogyasztót, vagy az emberi tudatlanság, nemtörődömség, in concreto a konzumidiótizmus. A szabad piacgazdaság létrejöttével, megtakarításainkat elméletben annyi csatornán költhetnénk el, hogy maga a megtakarítás fogalma is átminősülne átmenetileg rendelkezésre álló pénzeszközzé. De vajon mi tudunk olyan hirtelen vásárlói attitűdöt váltani, mint ahogy a piac változott? A vásárlás részben élményturizmus lett, melyben sokszor nem a fogyasztási cikk hasznossága, hanem a vásárlás élménye a meghatározó szempont. Érdekes lenne a reláció tudományos leképezése a szükséglet kielégítés és az „action gratuit” vásárlás között. Mielőtt azonban bárki abba a hibába esne, hogy a fogyasztók széles rétegét a konzumidióták részint valóban egybevágó halmazával azonosítja, le kell szögezni az érdeksérelem nem mindig ott a legnagyobb, ahol a vitatott érték: ⁹ A közüzemi számlák befizetése, vagy a szükséges ruházkodás, nagybevásárlás egyáltalán nem szórakozásból történik. Egy luxuscikk megvásárlása piaci értékét tekintve több mint egy közüzemi szolgáltatásért ellentételezett összeg. Azonban, ha a kettő gazdasági értékét egy indokolatlan gázkimaradás miatt fűtetlen szobában hasonlítjuk egymáshoz, meglepően relativizálódik az ár-érték arány, sok függ attól is, mit tekintünk felvevő piacnak. Látnunk kell a magyar valóságot is, hiszen míg jogalkotásunk szolgai módon az Európai Unió mögött halad, jövedelmi viszonyaink, vásárlóerőnk nem, a gazdasági erőfölény így hatványozottan érvényesülhet. A kérdés tehát summázva: elég-e a felek mellérendeltségére alapuló klasszikus kereskedelmi, polgári jogi leginkább diszpozitív szabályozás erősen preventív, tudatos fogyasztóvá nevelő vonulattal kiegészítve, vagy a gazdasági erőfölényt kompenzálандó a magánjog diszpozitív szabályait közjogi szűrőn át kógens (vagy legalábbis klauzikálisan kógens) szabályokkal kell teletűzdelni, közeledve a Sóllyom László által megfogalmazott gondolathoz ¹⁰, elközjogiasítva ezzel magánjogunkat.

A következőkben a dolgozatom céljáról szeretnék írni, illetve arról miért éppen ezt a témát választottam. Egyrészt fontosnak tartottam, hogy bár számtalan fogyasztóvédelmi mű és kiadvány jelent meg, kevés olyan, amely a fogyasztók tényleges jogi igényérvényesítését szem előtt tartva tesz kritikai észrevételeket, próbál tényleges cselekvésre sarkallni. Ezek vagy csak a minőségvédelemmel foglalkoznak, vagy alapvető fogyasztói ismereteket közölnek vagy az uniós joganyaggal kapcsolatos harmonizációt, illetve az új Ptk. fogyasztói jogokat érintő változásait emelik ki. Mindegyik téma külön-külön is kimerítő anyagként szolgálna egy dolgozat megírásához. Dolgozatom célja azonban – egyes a téma szempontjából érdekes elméleti ütközőpont körvonalazása kivételével - nem a vonatkozó elméletek, jogtudományi álláspontok feldolgozása, sem pedig a vonatkozó joganyag kimerítő ismertetése, sokkal inkább

⁷ Vö.: Op. cit. 332. o.

⁸ Emellett ez a jogbiztonság elvéből következő alkotmányos jog is. (11/1992. (III. 5.) AB határozat)

⁹ Szándékosan nem pertárgyat írtam, mivel egyáltalán nem biztos, hogy peresítik a követelést.

¹⁰ Sóllyom László: *A polgári jogi felelősség hanyatlása* (Akadémia Kiadó, Budapest 1977)

a téma fogyasztóbarát, gyakorlatorientált rendezőelvvvel történő, kritikai megragadása. E jogterületen lenne leginkább szükség arra, hogy amennyire csak lehet magát a jogot is fogyasztóbaráttá alakítsuk át. Az uniós irányelvekre csak annyiban térek ki, amennyiben kérdéses, hogy az adott irányelv átültetése a magyar viszonyoknak megfelelően történt-e.

2. Fogalmi és jogszabályi polémia

2.1. A fogyasztó fogalma

A fogyasztó fogalmának definiálása meghatározó fontosságú, hiszen ez alapján állapítható meg a fogyasztóvédelem tulajdonképpeni alanyi védelmi köre. Az alanyi kör definiálása a magyar jogban nem egyértelmű, hiszen különböző jogszabályok eltérően határozzák meg a fogyasztó fogalmát. A következőkben a különböző fogyasztó fogalmak egymáshoz való viszonyát vázolom fel, valamint kísérletet teszek ezek közös fogalmi halmazának körvonalazására.

A Fgy. tv. definíciója ¹¹ szerint fogyasztó az, *aki – gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül árut vesz, rendel, kap, használ, illetve akinek a részére a szolgáltatást végzik, továbbá, aki az áruval vagy szolgáltatással kapcsolatos tájékoztatás vagy ajánlat címzettje.* A definícióból is kiderül, hogy már a prekontraktuális viszonyokban is védendőnek tekinti a törvény a fogyasztói érdekeket. Egybehangzó jogtudományi álláspontok, valamint az ítélkezési gyakorlat is azt támasztja alá, hogy fogyasztónak nemcsak a természetes személyek tekinthetők, hanem a jogi személyek is, amennyiben az áru végső felhasználójaként jelennek meg az értékesítési láncban.¹² Véleményem szerint ilyen esetekben a fogyasztói minőség funkcionális, védelmi szempontok mentén haladva, csak eseti jelleggel „ítélhető oda”, azonban ipso iure a fogyasztó fogalmából nem zárhatóak ki a nem természetes személyek. Míg a nem természetes személy fogyasztók esetében a fogyasztói minőség esszenciális elemének tekinthető a végfelhasználói minőség, nem értek egyet azon állásponttal, amely e minőséget a természetes személy fogyasztókkal szemben is követelményként támasztja.¹³ Egyértelmű ugyanis, hogy a végfelhasználás ténye természetes személyeknél nem állapítható meg, valamint e törvény szellemével összhangban nem is követelhető meg. Vékás Lajos kritikával illeti a jelenleg hatályos uniós irányelvekből magyarosított fogyasztói definíciót.¹⁴ Szerinte a „gazdasági jelző” helyett az „üzleti” jelző jobban kifejezi a „trade, business” angol eredetét. A „szakmai tevékenység” helyett pedig az „önálló foglalkozása” kifejezést ajánlja.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: Ptk.) definíciója¹⁵ a Fogyasztóvédelmi törvény rendelkezéseivel látszatra szinte megegyezik. Szabályozástechnikai különbségek mégis jelentős eltérést eredményeznek a Fgy. törvényben használt definícióhoz képest. Megfigyelhető, hogy az alanyi kört (fogyasztó), valamint a szerződés tartalmát (fogyasztói szerződés) külön, de egymásra tekintettel határozza meg a törvény. Érdemi különbség azonban, hogy a kellékszavatossági, jótállási szabályokat a közüzemi szerződésekre, valamint a hatósági intézkedés folytán eladott, és árverésen értékesített használt dologra nem rendeli alkalmazni. A Fgy. tv definíciója a szerződés másik alanyát sem nevesíti, így fordulhat elő, hogy rendelkezései értelmében a megajándékozott, bérlő, haszonbérlő is fogyasztónak minősül, és gyakorolhatja a fogyasztókat megillető egyes jogosítványokat, annak ellenére, hogy

¹¹ 1997. évi CLV. törvény 2.§ e) pontja

¹² EBH 2004. 1093; BH 2000. 554

¹³ Fazekas Judit: *Fogyasztóvédelmi jog*, 56.o. (Novotni, Miskolc, 2000.)

¹⁴ Dr. Vékás Lajos: *Európai Fogyasztóvédelmi magánjog* 338. o. (ELTE Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 1999-2000. Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület, Bp. 2001)

¹⁵ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 685.§ d), e) pontja

szerződéses viszonyban nem áll sem a forgalmazóval, sem a gyártóval. Bár ez életszerűnek hat, de erodálja azt a tényt, hogy a fogyasztói szerződés is alapvetően kötelmi jogviszony, amelyből eredő jogok a kötelelem alanyait illetik meg. E gondolatmenetet követve juthatunk el odáig, hogy a fogyasztói minőség szerződéses viszony nélkül is megállapíthatóvá válhat, nyilván emiatt rögzít a Ptk. egy, a kötelmi jogviszonyok relatív szerkezetét jobban védő, zártabb fogyasztói fogalmat.

*Versenyjogi fogyasztó-fogalom:*¹⁶ A tisztességtelen piaci magatartásról és a versenykorlátozás tilalmáról szóló törvény lakonikus tömörséggel rögzíti: fogyasztónak minősül a megrendelő, vevő és a felhasználó. E törvény definíciója tekinthető a legtágabb fogyasztói fogalom meghatározásnak.

A „Reklámtörvény” fogyasztó definíciója¹⁷ simplex, mégis e törvény szempontjából tökéletesen elégséges: Fogyasztó minden olyan természetes és jogi személy, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, aki felé a reklám irányul.

Ezek ismeretében elképzelhető, hogy milyen nehézséget okozhat, ha olyan jogszabály tartalmaz fogyasztóvédelmi rendelkezést,¹⁸ amely külön definíciót nem ad a fogyasztó fogalmáról. Természetesen a szabályozás járható útja nem az lenne, hogy külön jogszabályok specifikus fogyasztófogalommal operálnak, hanem hogy ezek a Ptk. vagy a Fgy. tv. adekvát fogalmára utalnának ki. Ennek megalkotásáig azonban a speciálistól a generális szabályozásig haladva érdemes jogszabályt választanunk.¹⁹

2.2. A fogyasztóvédelmi jog helye a jogrendszerben

Két fogalmat kell elkülönítenünk mielőtt a fogyasztóvédelmi jog lokalizálásával foglalkoznánk. A fogyasztóvédelem egyre szerteágazóbb szakpolitikának minősül, meghatározza, mely területeken védendő a fogyasztó. Az azonban, hogy mennyire védhető, nem feltétlenül a fogyasztóvédelmi szakpolitika, illetve ennek hatása alatt álló fogyasztóvédelmi jog érdeme, vagy negligentiája, hanem függ az egész jogrendszer fogyasztóbarát szemléletétől is, olyan területek regulációjának milyenségétől, avagy deregulációjától, amelyek nem feltétlenül állnak, állhatnak a fogyasztóvédelmi politika hatókörében. A fogyasztóvédelmi jog eszerint a jogrendszer egészén keresztülfekvő, alapvetően polgári jogi alapokon nyugvó jogterület, és nem jogág. A fogyasztóvédelmi politika pedig nem csak szakpolitika kell, hogy legyen, hanem a szakpolitikák összességének részét képező szemléletmód.²⁰ A fogyasztóvédelemnek nem csak magánjogi, hanem közjogi (közigazgatási) és büntetőjogi vetületei is ismertek, továbbá az anyagi jogi normák mellett az eljárási jogi szabályokat is érinti. A Ptk.-ban alapvető fogyasztóvédelmi jelentősége van az adásvételre, vállalkozási, fuvarozási, közszolgáltatási, utazási, bérleti szerződésekre, lakossági kölcsön és hitelügyletekre vonatkozó szabályoknak. Ezek közül is kiemelendők az együttműködésre, információadásra, tájékoztatásra vonatkozó szabályok. A Ptk.-ban általános, csaknem minden szerződésre kiterjedő szabálynak minősül: a szavatosság, jótállás, valamint a fogyasztóvédelmi szempontból különösen releváns szakaszok a tisztességtelen szerződési feltételek megtámadásáról és a fogyasztói szerződések sajátos szabályairól. A polgári jogban később megjelenő, a Ptk.-ban nem nevesített szerződések: Például az ingatlanok időben megosztott használati jogáról szóló szerződések (timeshare), illetőleg a távollévők között

¹⁶ 1996. évi LVII. törvény 8. § (1) bekezdése

¹⁷ 1997/LVIII. tv. a gazdasági reklámtevékenységről 2.§ g) pontja

¹⁸ Pl.: 17/1999. (II. 5.) Kormányrendelet a távollévők közötti kereskedelemről

¹⁹ Vö.: Fgy. tv. 1.§.

²⁰ Vö.: A Római Szerződés Amszterdami szerződéssel módosított 153.cikke az uniós fogyasztóvédelmi politika horizontális aspektusáról

kötött szerződések kapcsán is számos fogyasztóvédelmi érdeksérelemmel kapcsolatos ügy látott napvilágot.

A kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény fogyasztóvédelmi aspektusból szemlélve közvetett, illetve közvetlen²¹ szabályokat is tartalmaz. A Versenytörvény, „házaló kereskedelemről” szóló Korm. rendelet, „Reklámtörvény” pedig közvetlenül fogalmaz meg fogyasztóvédelmi szabályokat. A jogérvényesítés többek között indirekt minőségvédelmi törvényi eszközeitől a represszív, direktben történő szankcionálás felé haladva eljutunk a szabálysértési jog, valamint a büntetőjog fogyasztóvédelmi eszköztárához. A közigazgatási jog szintén pregnáns hatást gyakorol a fogyasztóvédelemre az ágazati irányítás szabályai, az eljárási szabályok, a jogérvényesítés garanciáinak megteremtése révén.

3. Fogyasztói alapjogok és konkrét jogosultságok

Az egyes fogyasztói jogok elkülönítésének alapjául a következő szempontokat vettem figyelembe: van-e a joggal szembeni kötelezett, a kötelezett mennyire határozható meg, az adott joghoz mennyiben kapcsolódhat jogérvényesítési folyamat. A fogyasztói jogokat azzal a metodikával csoportosítom, mely joghoz milyen jogvédelmi eszközt, garanciát rendel a jogalkotó. Ez alapján illetem egyes jogokat „soft law elnevezéssel”, mivel ezek kikényszeríthetősége egyrészt csekély, másrészt a jogalkotó a kötelezett kört sem határozta meg egyértelműen.

Az EKG első, 1975-ben elfogadott fogyasztóvédelmi programja sorolja fel először taxatív a legfontosabb fogyasztói jogokat, melyek a következők: a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme, gazdasági érdekeik védelméhez fűződő jog, jogorvoslathoz való joga, tájékoztatáshoz való joga, hatóságok előtte meghallgatás joga, képviselőhöz való jog.

Ezen jogok többsége egymáshoz szorosan kapcsolódó jogosultság. Az alapelvek meglehetősen beszédeselek, dogmatikai elemzésüket ezért ehelyütt mellőzöm, ehelyett a következőkben e jogosultságok jogi garanciát vázolom.

Polgári jogi alapon nyugvó jogosultságok: A legerősebb jogosultságnak véleményem szerint a minőségvédelmet is célzó jogok minősíthetők: Kellékszavatossági jogok, jóállásra vonatkozó szabályok. Ezek egyrészt a Ptk. szerződésekre vonatkozó szabályaira vetített, másrésztől közjogi garanciáikkal körülbástyázott²², polgári peres úton érvényesíthető jogosultságok. Mivel ezek a jogosultságok, illetve ezekhez kapcsolódó garanciális szabályok is fogyasztóvédelmi rendelkezésnek minősülnek, ezért a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelet, illetve területi felügyelőségek hatásköre kiterjed a megsértésükkel kapcsolatos esetekre.

Főleg vagyoni érdekeket védenek, kivéve a termékfelelősségi szabályok, melyek vagyoni, és nem vagyoni érdekeket is.

Közjogi garanciákkal kikényszeríthető kötelezettségek: A fogyasztók tájékoztatását, egészségét, vagyoni biztonságát védendő szabályok más nembeli védelemben részesülnek. E jogosultságok törvényi szabályozása ellenoldali kötelezettség szintjén történt meg. (Például: címkézés, ár feltüntetése.) Itt nem beszélhetünk polgári bírósági útról,²³ legalábbis nem konkrét, szerződésekre vonatkozó törvényi szabályok megszegése miatt, legfeljebb szerződésen kívüli (deliktuális felelősség) esetén kerülhet sor erre. Emellett a közvetlen, Fgy. tv. -ben történő szabályozás miatt teljesen egyértelmű a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség,

²¹ Pl.: Vásárlók könyvére vonatkozó rendelkezések

²² Pl.: Minőségi kifogás szabálytalan intézése, 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet 83.§

²³ Szándékosan nem peres utat írtam, hiszen a perbe vitt követelés értéke miatt leginkább fizetési meghagyásos eljárásként érvényesíthető igényekről van szó. (Amely persze ellentmondás esetén szintén perré alakulhat.)

illetve területi felügyelőségek eljárási lehetősége, pontosabban kötelezettsége. Ezen túl adekvát módon e kötelezettségek megszegéséért, a jogsértés súlyától függően a szabálysértési és büntetőjogi szabályok is szankciót helyeznek kilátásba. Komplex jogvédelmi körrel rendelkeznek hát a következő jogok: tájékoztatás, biztonság, gazdasági érdekek védelme.

Nézzünk két példát:

Fogyasztói jog	Fogy. tv. védelem	Szabálysértési tényállás (218/1999. Korm. rendelet)	Büntető törvénykönyvi tényállás
Gazdasági érdek védelméhez, egészség, tájékoztatás...	A címkézés (9.§)	Minőség tanúsítási kötelezettség megszegése (74.§)	A fogyasztó megtévesztése (296/A. §)
Tájékoztatás, egészséghez és biztonsághoz való jog...	A megfelelőség tanúsítása (13.§)	Megfelelőségi jelölés jogosulatlan használata (74/A. §)	Minőség hamis tanúsítása (295.§)

Természetesen a tényállások nincsenek teljes fedésben egymással, valamint az sem jelenthető ki, hogy kizárólag a jogsértés súlyossága különbözteti meg őket, hiszen nem a Fgy. tv törvényi előírásaihoz rendelt a szabálysértési törvény szankciót. Továbbá a tényállások egyéb elemekkel is kiegészülnek (célzat, további elkövetési magatartások,...stb.)

3.1. "Soft law" jellegű szabályok

A „soft law”²⁴ elnevezést a nemzetközi jogból emeltem át, olyan jogokat illetnek ezzel a kifejezéssel, melyek – bár deklarált jogosultságok, végrehajtási szabályaik vagy hiányosak, vagy homályosak, esetleg nem szolgálják kellően az adott jog érvényesülését. Ez különösen akkor válik problémássá, ha az adott jog „non executive”²⁵ jellegű. Ezzel az elnevezéssel nem csak a következőkben ismertetett jogokat illelhetjük, de ezeknél pregnáns leginkább végrehajtásuk pontos meghatározásának hiánya.

A fogyasztók képviselőhöz és meghallgatáshoz való jogát a polgári eljárásjog, illetve a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) szabályai megfelelően biztosítják. Ezekre jelen dolgozatomban nem térek ki. Ha azonban a képviselő fogalma alatt nem az egyéni, hanem a kollektív érdekképviselőre gondolunk, akkor érdemes megemlíteni a fogyasztói érdekek képviselőt ellátó szervezetet. A törvény azon társadalmi szervezetet minősíti ilyennek, amelyek célja a fogyasztók érdekeinek védelme és e célnak megfelelően legalább két éve működik, továbbá magánszemély tagjainak száma legalább ötven fő.

Egyes jogtudományi álláspontok szerint az illetékmentességre, és költségmentességre vonatkozó szabályok eljárásjogi fogyasztóvédelmi szabályoknak minősülnek, ezzel nem értek egyet. Bár kimutatható, hogy e törvények a fogyasztókra nézve kedvezőek, a jogalkotó azonban többek között szociális rászorultságot nézve és nem a fogyasztói minőséget kiemelve

²⁴ V.ö.: Bruhács János: *Nemzetközi Jog II.* 188. o. (Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004)

²⁵ Ibid. Jelentése „nem önvégrehajtható”.

hozta meg e szabályokat. Ezért helyesebb az ilyen, és ezekhez hasonló eljárási szabályokat a „fogyasztóvédelmi” jelző helyett „fogyasztóbarát” jelzővel illetni.

A fogyasztók oktatásáról a Fgy. tv. 17.§ -a rendelkezik: „ A fogyasztóval iskolai és iskolán kívüli oktatás keretében meg kell ismertetni az igényei érvényesítéséhez szükséges jogszabályokat” A fogyasztók oktatása elsősorban állami feladat, amely oktatási intézményeken keresztül valósul meg, a törvény azonban rögzíti, hogy e tevékenységet az oktatási intézmény a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőséggel és a fogyasztóvédelmi társadalmi szervezetekkel közösen látja el. A gyakorlatban leginkább az intézmény házon belül gondoskodik a fogyasztói oktatás realizálásáról, ha egyáltalán gondoskodik. Az iskolai fogyasztóvédelmi oktatás a Nemzeti Alaptanterv részét képezi, amely egyébiránt meglehetősen szerényen szabályozza a kötelező fogyasztóvédelmi oktatás tartalmát.²⁶ A fogyasztóvédelmi oktatás koordinatív összefogása, és pontos szabályozása nélkül ez a jogosultság soft law szinten marad meg. Ez különösen veszélyes azért is, mert az oktatás kiterjeszhetné a védelmi kört a fiatalokra, akik fokozottan veszélyeztetett, szenzibilis fogyasztói rétegnek minősülnek. Egyébiránt a jelenlegi középtávú kormányzati fogyasztóvédelmi koncepció belátva az iskolai tantervbe integrált fogyasztóvédelmi oktatás kudarcát a fogyasztók oktatását vetélkedők szervezésével kívánja előmozdítani.²⁷

A következőkben a fentebb felsorolt garanciális jogintézményeket ismertetném bővebben.²⁸

4. Polgári jogi alapon nyugvó jogosultságok

4. 1. Kellékszavatosság

A kellékszavatossági jogokat a Ptk. hibás teljesítés cím alatt szabályozza, hiszen a kellékszavatosság a kötelezett hibás teljesítésért való törvényen alapuló felelőssége. Az alábbi jogosultságok az ellenérdekű fél nem szerződésszerű teljesítése esetén illetik meg a jogosultat. Nem szerződésszerű a teljesítés, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak. Jogszabálynak történő megfelelés alatt értjük például a szabványnak történő megfelelést.²⁹ Bizonyítás szempontjából fontos, hogy a hiba (tehát nem a hiba oka!) a teljesítés időpontjára vagy azelőttre visszavezethető legyen. Uniós jogharmonizáció következtében került a Ptk-ba a következő vélelem, mely nagyban megkönnyíti a fogyasztó helyzetét:

*„Fogyasztói szerződés esetében az ellenkező bizonyításig vélemezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével összeegyeztethetetlen. A felek ettől eltérő megállapodása semmis.”*³⁰ Rendkívül kedvező szabály, hiszen az első hat hónapban annak bizonyítása, hogy a hiba a teljesítés után keletkezett, a kötelezettet terheli. Ha a jogosult a hibát valamint hiba okát³¹ a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy azt ismernie kellett, a kötelezett mentesül a szavatossági felelősség alól. A törvény szándékosan az „ismernie kellett” kitéletet használja a „kellő körülményekkel ismerhette volna” fordulat helyett, mivel ekkor a kötelezett nem mentesül a felelősség alól.³²

²⁶ 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet

²⁷ Megyei Fogyasztóvédelmi Civil Nap Nyugat-dunántúli Regionális Közigazgatási Hivatal, 2007. január 20.

²⁸ A Ptk. fogyasztói szerződésre vonatkozó szabályainak ebbéli minőségét külön nem emelem ki, hiszen a dolgozat szempontjából a kellékszavatossági szabályok épp e szabályokkal együtt relevánsak.

²⁹ EBH 2002. 629

³⁰ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 305/A. § (2) bekezdés

³¹ BH 2005. 211.

³² BH 2000. 543.

Vegyünk egy Példát. Ha a fogyasztó leértékelt árut vesz (pl.: ruha), a kereskedő feltünteti a leértékelés okát, tehát a hibát (pl.: anyaghiba), valamint a hiba okáról is tájékoztatnia kell (pl.: szállítás közben történt sérülés). Hibás teljesítésnek minősülhet a minőségre hibátlan áru is, ha a szerződés alapján, külön kikötött többtutulajdonsággal kellett volna rendelkeznie.

Hibás teljesítésnek minősül a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelése, ha a szerelés szerződési kötelezettség, és azt a kötelezett vagy olyan személy végezte el, akinek magatartásáért a kötelezett felelős. Ha pedig nem végzi el, holott szerződésben vállalta az összeszerelést, szerződésszegés állapítható meg kötelezetti oldalon. Megállapítandó a kötelezett felelőssége akkor is, ha a szerződés szerint a jogosult vállalta a dolog összeszerelését, és a szakszerűtlen összeszerelés a hiba oka, továbbá ha az a használati útmutató hibájára vezethető vissza.

Vállalkozási szerződéseknél merülhet fel a következő probléma: nem állapítható meg a kötelezett felelőssége, ha a hiba a próbaüzem alatt jelentkezik, ekkor ugyanis a szerződésszerű teljesítés körében terheli a kötelezettet felelősség.³³ Lényegi különbség a két felelősség között az, hogy a bizonyítási teher utóbbi esetben fordított.

Érdekes kitétel, hogy hibás teljesítésnek minősül az új Ptk. koncepció jelenlegi kellékszavatossági jogokat értelmező része alapján³⁴ jogszabályokban, fogyasztóvédelmi szabályokban előírt minőségi, és egyéb követelmények megsértése. (Pl.: okmányok, használati utasítás adásának elmulasztása)

A hibás teljesítésből eredő felelősség fogyasztói szerződéseknél főszabály szerint többemű kereskedelmi (értékesítési) lánc esetén, a láncban utolsó, fogyasztóval szerződő kereskedőt terheli. (a Ptk.-beli jogintézmények értelemszerűen a fogyasztó kötelmi jogi viszonyra épülő fogalmára vonatkoznak) Ez méltánytalan hátrányt jelent az utolsó kereskedőnek, hiszen a hibás teljesítés visszavezethető lehet az előző kereskedő hibás teljesítésére. Természetesen az utolsó kereskedő is élhet jogosultként kellékszavatossági igénnyel a láncban visszafelé, az előző kereskedővel szemben. Azonban ez külön bizonyítást igényelhet, valamint a fogyasztói igények kielégítésének költségeit ezen az alapon nem követelhetné. A Ptk. 311.§ -a épp az előzőekben kifejtettek okán quasi³⁵ visszkereseti (regressz) jogot biztosít a láncban utolsóként szereplő kereskedőnek. Amennyiben a minőségvizsgálati kötelezettségeinek eleget tett, követelheti az előző kötelezettől (kereskedőtől) a fogyasztói igények kielégítésének költségeit. Erre az előző kötelezettel szemben rendelkezésre álló határidők:

- hatvan nap a fogyasztó igényérvényesítésétől (elévülési jellegű)
- öt éves határidő az előző kötelezett teljesítésétől (jogvesztő jellegű)

Tehát nem az e jogon a fogyasztó által érvényesített követelés összegét (adott esetben a hibás teljesítésből eredő pl. elmaradt hasznot) követelheti, csupán az érvényesítés költségeit.³⁶ Így véleményem szerint a jogalkotó nem hozott létre a teljes követelés viszonylatában visszkereseti jogot.

A kellékszavatosságból eredő jogokat a jótállási szabályokkal összevetve tárgyalom, mivel a jótállásból eredő jogosultságok a kellékszavatossági szabályokra utalnak, így szemléletesebbnek érzem ezek összehasonlító bemutatását.

³³ BH 1998. 532

³⁴ Az Új Polgári Törvénykönyv Koncepciója, V. könyv 148.od., www.irm.hu, 2006. július 31.

³⁵ V. ö.: Dolgozatom V. fejezetének a visszkereseti jogról szóló része

³⁶ Ezt támasztja alá a Ptk. 309.§ (1) bekezdése is

4. 2. Jótállás ³⁷

A jótállás a kötelezettre nézve szigorúbb szabályokat állapít meg, hiszen nem a hibát, hanem a hiba okát vezettetvi vissza a teljesítés időpontjára, illetve az előtti időre. Tehát jöllehet maga a hiba a teljesítés időpontja után keletkezik, így a kellékszavatosság nem állapítható meg, de a hiba oka a teljesítés előtt, így a jótállási kötelezettség megállapíthatóvá válhat. Szigorúbb a jótállás intézménye annyiban is, hogy a bizonyítási teher a jótállás időtartama alatt a kereskedő vállán nyugszik (ez általában több mint a kellékszavatosságnál fix hat hónap). A jótállás vagy a kereskedő által szerződésben vállalt, vagy jogszabály által a kereskedőre rótt kötelezettségként keletkezik. A jótállási kötelezettség a kereskedőt a szerződésben vagy jogszabályban, továbbá a szolgáltatásra vonatkozó reklámban foglalt feltételek szerint terheli. Érvénytelen az a szerződési kikötés, mely szerint a jótállási kötelezettség teljesítésével kapcsolatos költségek a jogosultat terhelik.³⁸ Bár reklám önmagában jótállási kötelezettséget nem keletkeztethet, feltételeit meghatározhatja. Érdekes kérdés, hogy amennyiben a szerződés és a reklám is ismertette a jótállás feltételeit, de ezek különbözőek, és a reklám jótállási feltételei szigorúbbak a kötelezettre nézve, mely feltételek lesznek kőgensek. A fogyasztóra kedvezőbb értelmezés használata itt is szükségszerű.

Amennyiben a jogszabály jótállási kötelezettséget határoz meg, a szerződéshez mellékelni kell jótállási nyilatkozatot (garanciajegy). Ha a jótállás szerződésen alapul, úgy a jótállási nyilatkozatnak a következőket kell tartalmaznia ³⁹: a jótállási kötelezett nevét és címét; a jótállás tartalmát, időtartamát, területi hatályát; a belőle eredő jogok érvényesítésének módját. Utalni kell továbbá arra, hogy a jótállás a fogyasztó törvényből eredő jogait nem érinti.

A jótállási nyilatkozatot (szerződésben vállalt jótállás esetén a fogyasztó kérésére) írásban, vagy a törvény szóhasználata szerint „más maradandó eszközzel” rögzíteni kell, és a fogyasztó részére rendelkezésre át kell adni.

A fogyasztói szerződések esetében érvényesített jogszabályon alapuló jótállás leggyakoribb esetei: a tartós fogyasztási cikkekre, javító-karbantartó szolgáltatásokra, új lakásokra meghatározott kötelező jótállási szabályok.

A tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállás szabályai: A rendelet⁴⁰hatálya a Magyar Köztársaság területén értékesített, a törvényben taxatív felsorolt új fogyasztási cikkekre vonatkozik. Ilyen például: Hűtőszekrény, mikrosütő, porszívó, személygépkocsi, kerékpár, telefon, rádiótelefon. CD- lejátszók. A felsorolás taxatív jellege miatt a technika fejlődését nem követheti rugalmasan a szabályozás. Például a manapság divatos árucikknek nevezhető Mp3- lejátszók nem tartoznak a jogszabály védelmi körébe. Problematisus továbbá az is, hogy a jogalkotó a felsorolás taxatív jellege mellett egy tízezer forintos értékhatárt is beiktatott.

4.3. A kellékszavatosság és jótállás összevetése

A jogosultságok, és nyitva álló határidők előtt fontos kiemelni: az, hogy a fogyasztó jótállási vagy kellékszavatossági jogot érvényesít-e, teljesen az ő döntésétől függ. Akár szavatossági jogait is gyakorolhatja azon hibákra, melyekre a jótállás nem terjed ki.⁴¹ Az összehasonlítás során a jótállás szabályait, a jogszabályi kötelező jótállás szabályaival bővítve

³⁷ Köznapi nyelvhasználatban: „Garancia”

³⁸ BH 1986. 26

³⁹ Jogszabályi jótállás esetén a jótállási jegy kötelező tartalmi elemei ennél szigorúbb, speciális kitételeket tartalmazhatnak.

⁴⁰ 151/2003. (IX. 22.) Kormányrendelet egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról

⁴¹ GK. 72. számú állásfoglalás

ismertetem. Táblázatok alkalmazását azért tartottam indokoltnak, mert a két jogintézmény több részletében hasonló, sokszor egymás fedő részei miatt szemléletesen nehezen elkülöníthető.

Választható jogosultságok vázlata:

Kellékszavatosság	Jótállás
<p>1.) Kijavítás vagy kicserélés a fogyasztó választása szerint. (Kivéve: Ha lehetetlen vagy aránytalan többletköltséget okoz.)</p> <p>2.) Árleszállítás vagy elállás. Jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.</p> <p>A fogyasztó eltérhet a sorrendtől, de ez kártalanítási kötelezettséget alapozhat meg.</p>	<p>Ugyanazon jogok, azzal a különbséggel, hogy tartós fogyasztási cikkek esetén az üzembe helyezéstől/vásárlástól számított három napon belül történő jogos kicserélési jog érvényesítését mindenképpen el kell fogadni. Aránytalan többletköltségre való hivatkozással sem lehet azt elutasítani, feltéve, hogy a hiba a rendeltetésszerű használatot akadályozza.</p>

A fogyasztó elsősorban kijavítást vagy kicserélést követelhet. Elvileg választása szerint, azonban a kötelezett arra való hivatkozással, hogy ez „lehetetlen” vagy „aránytalan többletköltséget okoz” gyakorlatilag a választást irányított választássá alakítja.

Az árleszállítás vagy elállás lehetősége csak akkor nyílik meg a fogyasztó előtt, ha kijavításra vagy kicserélésre nincs joga, vagy ha a kötelezett ezeket nem vállalta, illetve nem tud e kötelezettségének eleget tenni.

A jogosult a kijavításig illetve kicserélésig az ellenszolgáltatás arányos részét visszatarthatja. A szavatossági jogok törvényben meghatározott sorrendjétől a fogyasztók hátrányára történő eltérés semmis.

A szavatossági jogok érvényesítésén kívül (véleményem szerint helyesebb lenne a „érvényesítése mellett” fordulat használata) a jogosult a hibás teljesítésből eredő kárának megtérítését is követelheti a kártérítés szabályai szerint. A hibás teljesítésből eredő kár megtérítése iránti igény az általános elévülési határidőn belül érvényesíthető.⁴²

Fontos, de kevésbé ismert rendelkezést találhatunk a jogszabály ⁴³ 6. § (1) valamint (2) bekezdésében:

„ A rögzített bekötésű, illetve a 10 kg-nál súlyosabb, vagy tömegközlekedési eszközön kézi csomagként nem szállítható fogyasztási cikket - a járművek kivételével - az üzemeltetés helyén kell megjavítani.

Ha a javítás az üzemeltetés helyén nem végezhető el, a le- és felszerelésről, valamint az el- és visszaszállításról a forgalmazó gondoskodik.”

E szakasz második bekezdéséből, illetve a Ptk. 248. § (5) valamint 309. § (1) bekezdéséből következik, hogy ilyen esetekben sem kiszállási, sem szállítási díjat nem lehet kérni, hiszen a szerződészerű állapot megteremtésével kapcsolatos költségek a kötelezettet terhelik!

⁴² GK. 41.

⁴³ 151/2003. (IX. 22.) Kormányrendelet egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról

A hiba közlésére nyitva álló határidők:

Kellékszavatosság	Jótállás
A hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül. A hiba felfedezésétől számított 2 hónapon belüli közlés mindenképpen kellő időben közöltnek minősül. ⁴⁴	A jogosult a jótállási határidő alatt bármikor. (Véleményem szerint <i>értelemszerűen alkalmazni kell ebben az esetben is a jótállási szabályokra a kellékszavatosságnál előírt: „lehető legrövidebb időn belül”</i> kitétel.)

A közlés késedelme kellékszavatosság esetén kártérítési kötelezettséget keletkeztet, de jogvesztéssel nem jár.

Az igényérvényesítésre nyitva álló határidők:

Kellékszavatosság ⁴⁵	Jótállás
Teljesítéstől számított Főszabály: 2 éves elévülési határidő, használt dolog esetén legalább 1 év. (Nemcsak ⁴⁶ tartós használatra rendelt termékek esetén: 3 éves jogvesztő határidő.)	Szerződésben vállalt jótállás esetén: a szerződésben vállalt jótállási idő. Tartós fogyasztási termékek esetén legalább 1 éves jogvesztő határidő. Javító-karbantartó szolgáltatás esetén legalább 6 hónapos jogvesztő határidő.

Az elévülési határidő elmulasztása esetén a fogyasztó menthető okra (különösen, ha a hiba jellegénél vagy a dolog természeténél fogva nem volt felismerhető) hivatkozással ezen túl is érvényesítheti jogait, azonban legfeljebb a jogvesztő határidőig.

Az elévülési határidőbe nem számít bele a kijavítási idő azon része, mely alatt a fogyasztó a dolgot rendeltetésszerűen nem használhatta. A szavatossági jog érvényesíthetőségének határideje a dolognak vagy jelentősebb részének kijavítása vagy kicserélése esetén a kicserélt dologra, valamint a kijavítás következményeként jelentkező hiba tekintetében újrakezdődik. Ezt véleményem szerint a jótállás utaló szabályaira is megfelelően alkalmazni kell.

A szavatossági határidőket a fogyasztó hátrányára nem lehet csökkenteni. Az olyan kikötés, mely a törvényi szavatossági határidőnél rövidebb időt határoz meg, semmis.

Maga az igényérvényesítés, mint eljárás is fogyasztói problémákat vethet fel. A fogyasztói szerződés megkötését bizonyítottan kell tekinteni, ha a fogyasztó bemutatja az ellenérték megfizetését igazoló bizonylatot. Véleményem szerint jogszabályon alapuló jótállás esetén helyesebb lenne a jótállási jegy bemutatásához kötni e vélelmet, hiszen azt ügyis csak akkor kap a fogyasztó, ha szerződést köt, akkor azonban köteles azt megkapni. Ha a bizonylathoz kapcsoljuk a vélelmet, akkor visszás helyzetet eredményezhet, ha a kereskedő megsérti a bizonylatolási feyzelmet. Ekkor ugyanis értelemszerűen nem tudja bemutatni a fogyasztó az

⁴⁴ Ptk. 307. § (2)

⁴⁵ 1. Polgári Gazdasági Elvi Döntés

⁴⁶ A Legfelsőbb Bíróság PK véleménye 3. pont, Bírósági Határozatok 2005. évi 3. szám

ellenérték megfizetését igazoló bizonylatot. Jogszabályon alapuló jótállás esetén a fogyasztónak jótállási igénye érvényesítéséhez a jótállási jegyet mindenképpen be kell mutatnia,⁴⁷ jelenleg azonban a bizonylatot is, aminek követelése dogmatikailag kétes.. Ezt támasztja alá az 1982/337. számú bírósági határozat, mely szerint *a jótállás, a szerződéstől független, ún. jótállási jogviszonyt hoz létre a hibás termék mindenkori tulajdonosa és a jótállás kötelezettje között.* Mielőtt túl avittnak tartanánk a hivatkozott határozatot, az új Ptk. koncepciója⁴⁸ is ezt az irányvonalat kívánja követni. A Javaslat szerint jótállási jogokat a mindenkori tulajdonos gyakorolhatja, a jótállást felvállaló kötelezettel szemben.

A forgalmazó a fogyasztó igényérvényesítéséről jegyzőkönyvet köteles felvenni, melynek kötelező tartalmi elemeit szintén meghatározza a jogszabály: Tartalmaznia kell többek között a fogyasztó nevét, címét, a fogyasztási cikk megnevezését, a vásárlás időpontját, a hiba leírását, a fogyasztó által érvényesíteni kívánt igényt, a kifogás rendezésének módját. A jegyzőkönyv kötelező elkészítése a fogyasztó későbbi bizonyítását segítheti elő. Érdemes figyelni arra, hogy a hiba leírása értelemszerűen a jegyzőkönyv készítője által történik, adott esetben nem teljesen objektív szempontok alapján, mely a további igényérvényesítést megnehezítheti. A jegyzőkönyv másolatát a fogyasztónak át kell adni. A forgalmazó a fogyasztói igények teljesíthetőségéről legkésőbb három napon belül köteles értesíteni a fogyasztót. A javításra az árut *elismervény ellenében* kell átvenni.

A jogszabály⁴⁹ szerint a *„forgalmazónak törekedni kell arra, hogy a kijavítást vagy kicserélést tizenöt napon belül elvégezzék”* A törekedni szó miatt ez a szabály elég puhára sikeredett. A fogyasztó így leginkább a Ptk. 306. § (2) bekezdésére tud hivatkozni, amely szerint *a kijavítást vagy kicserélést megfelelő határidőn belül, a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül kell elvégezni.* Ez a szabály sem nyújt erősebb védelmet, hiszen eseti mérlegelés tárgyává teszi, hogy jelentős kényelmetlenségről van-e szó illetve, hogy a határidő megfelelő-e.⁵⁰

4.4. Termékfelelősség⁵¹

A termékfelelősség a gyártó fokozott, az általánosnál szigorúbb felelőssége hibás terméke által okozott károkért. Egyesek ezen objektív felelősségi alakzat megjelenését a szerződések relatív szerkezetének bomlásaként értékelték. Véleményem szerint a mai termékfelelősség intézménye szerződésen kívüli kártelepítés objektív módozata, nem pedig a klasszikus, relatív szerkezetű kontraktuális viszonyok túlfeszítése.⁵² Ezt támasztja alá a törvény megszületése előtti bírósági gyakorlat is: *„jogellenesen okozott kárért fennálló felelősség a polgári jog általános felelősségi szabályai szerint alakul akkor is, ha a károkozó valamely termék előállítója, és az általa gyártott termék okoz kárt a vásárlónak. Ezen nem változtat az sem, ha a termék előállítója és a károsult között nincs szoros (szerződéses) jogviszony, illetve az sem, ha a károsult egyébként harmadik személyekkel szemben szerződéses jogviszony alapján kártérítési igénnyel vagy egyéb (pl. szavatossági) igénnyel fellephetne. A peres felek közötti jogviszony hiányára utalás téves, mert maga a károkozás létesít kártérítési kötelmet, tehát jogviszonyt a károsult és a termék előállítója között.”*⁵³

⁴⁷ 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet 4.§ (1) bekezdés

⁴⁸ Az Új Polgári Törvénykönyv Koncepciója, V. könyv 167. o., www.irm.hu, 2006. július 31.

⁴⁹ 49/2003 (VII. 30.) GKM rendelet 4. § (2) bekezdés

⁵⁰ A minőségi kifogások intézése jogszabályszerűségének garanciája a Fgy. tv. 6.§. e) pontja.

⁵¹ 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről

⁵² 1993 előtt a jogirodalomban is vitatott volt, hogy a mai termékfelelősségi igényekhez hasonló igények a Ptk. 310.§ vagy a 339.§ alapján érvényesíthetők-e. Az ítélkezési gyakorlat a deliktuális felelősségi alakzatra alapozta ítéleteit. Pl.: BH 208/1984

⁵³ BH 1986/12/501

A termék által okozott kárért elsősorban a gyártó (importőr) felel. A bizonytalanság elkerülése végett, amennyiben a gyártó nem állapítható meg a termék minden forgalmazóját gyártónak kell tekinteni mindaddig, amíg a forgalmazó a gyártót, vagy azt a forgalmazót, akitől ő az árut beszerezte, meg nem nevezi. A forgalmazó felelőssége ez esetben kiegészítő felelősség, mely egyetemleges (azaz mindegyikőjüktől követelhető a teljes kár), kimentési lehetőség azonban rendelkezésére áll. A termék fogalmát a törvényt kiterjeszti a résztermékre, és a villamos áramra is.

A gyártó felelőssége objektív, tehát nem függ a felróhatóságtól, azonban a törvény kimentésre lehetőséget ad a következő esetekben. Amennyiben nem ő volt a forgalmazó, vagy nem ő hozta forgalomba az adott árut, vagy ha az áru a forgalomba hozás időpontjában hibátlan volt. Eseti megtételt igénylő és emiatt rendkívül képlékeny, a fogyasztóra hátrányos kimentési ok: a forgalomba hozatal időpontjában a hiba a tudomány és technika állása szerint nem volt felismerhető. Kétséges továbbá az a kimentési ok is, mely szerint mentesül a gyártó, ha a termék hibáját jogszabály vagy kötelező törvényi előírás alkalmazása okozta.

Harmadik fél közrehatása nem jelent mentesülést (kivéve, ha a károsult felelős a harmadik személy magatartásáért), csupán jogot keletkeztet a forgalmazónak a harmadik személy elleni fellépésre.

A kártérítés szempontjából lényeges rendelkezés: nem kell megtéríteni a forgalmazónak a kár azon részét, mely a károsult felróható közrehatásából származott.

Problematiszka a „*tudomány és technika állása szerint nem volt felismerhető*” kitétel alkalmazása mentesülési okként, mivel így a tudományos és technikai fejlődés kockázatát a törvény a fogyasztóra hárítja, aki értelemszerűen ezt, gyengébb gazdasági teherbíró képessége révén, sokkal jobban megérzi.

A törvény tárgyi hatálya alól kivételt képeztek: a földművelés, erdőgazdálkodás, állattenyésztés, halászat, és vadászat feldolgozatlan termékei. Azonban később a jogalkotó ezen termékeket is kivette a kivételek sorából, csakúgy, mint a gyógyszerek által okozott károk körét. Tehát ma ezekre is a termékfelelősségi szabályokat kell alkalmazni.

A kár fogalma eltér a polgári jogban használt kárfogalomtól, annál szűkebben vonja meg a jogalkotó a termékfelelősségből eredő károk körét. A termékfelelősség alapján érvényesíthető kárnak minősül a hibás termék által okozott halál, testi sérülés vagy egészségkárosodás folytán bekövetkezett vagyoni és nem vagyoni kár. Továbbá a hibás termék által, más dologban okozott, a bekövetkezésekor ötszáz eurónak⁵⁴ megfelelő forintértéket meghaladó kár, ha az a más dolog szokásos rendeltetés szerint magánhasználat vagy magánfogyasztás tárgya, és azt a károsult is rendszerint ilyen célra használta.

Sajnálatos tény, hogy az elmaradt haszon a törvény rendelkezései által nem érvényesíthető, de a dologban bekövetkezett tényleges kár is csak akkor, ha az magánhasználat tárgya volt. Nehezen, de indokolható a törvény azon kikötése, amely szerint „rendeltetés szerint magánhasználat” tárgyát kell képezni a károsult dolognak. Azonban az már kevésbé érthető, miért megy a jogalkotó még egy lépéssel tovább, és írja elő, hogy: a károsultnak is ilyen célra kellett azt használni.

A törvény nem érinti a károsultnak a szerződésszegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályain alapuló, vagy külön jogszabályban meghatározott igényérvényesítési lehetőségeit. Természetesen az igénykumulációnak a káron szerzés tilalma, illetve bizonyos esetekben a res iudicata szabálya határt szab. „*A kártérítés mértékének a megállapításánál a károkozó tény folytán bekövetkezett vagyonmódosulást egységesen kell vizsgálni. Vagyis fel kell mérni, hogy a vagyoncsökkenés mellett nem következett-e be a károsult oldalán valamilyen*

⁵⁴ A kárösszeg alsó határát a jogalkotó az Európai Unióhoz történő csatlakozás miatt, a bizottsági screening jelzése hatására közel tízszerezésre volt kénytelen emelni. A korábbi tízezer forintos összehatárhoz képest a több mint százezer forintos összehatár túl magas a hazai jövedelmi viszonyokhoz mérten.

vagyon megtakarítás. A bírói gyakorlat a káron szerzés tilalmának szabályát általában alkalmazza, ennek a gyakorlatnak a törvényi alapját ugyanakkor az új Kódexben indokolt megteremteni.”⁵⁵

A kárt, a termék hibáját és az okozati összefüggést a károsultnak kell bizonyítani. Azt azonban értelemszerűen nem, hogy a termék hibája már a forgalomba kerüléskor megvolt. Amellett, hogy a fogyasztó a forgalomba kerülés után, a teljesítéskor kerül kapcsolatba a termékkel, a teljesítéstől számított hat hónapig megdönthető vélelem szól amellett, hogy a hiba már a teljesítéskor fennállt.

Az igényérvényesítési határidőket a jogalkotó, a kellékszavatossági szabályokhoz hasonlóan, itt is a Lábady Tamás által „kétfedelű határidős konstrukciónak nevezett”⁵⁶ megoldással szabályozza: három éves elévülési jellegű, valamint tíz éves jogvesztő határidőt határoz meg. A törvény hatálya azonban csak hatálybalépése után (1994. január 1-je után) forgalomba hozott termékekre terjed ki.

A törvény joggyakorlata meglehetősen szegényes, elvétve találunk csak egy-két olyan jogesetet, melyben a kártérítési igényt e felelősségi alakzatra alapozták. A következő, Polgári Jogi TDK⁵⁷ keretében elhangzott vélemény jól példázza, mennyire kétes a termékfelelősség megítélése a jogtudósok mellett, az alkalmazók körében is:

Dr. Kiss Ferenc Kálmán (ügyvéd, korábbi ügyvezető igazgató, Hungária Biztosító Rt): „De hivatkozhatnánk arra, hogy ha törvényt veszünk át - valaki említette a termékfelelősségi törvényt - igazán jóhiszeműen, nagy ügybuzgalommal, egy ellenzéki meg egy kormányparti képviselő javaslatára, szépen lefordítjuk az irányelvet, és magyar törvénné, a magyar felelősségi rendszeren kívül odaragasztjuk valahova, akkor pedig az írott jogból nem lesz jog. GK 37-esből sem lett jog, nem lett joggyakorlat, az írott törvényből sem lett. Most egy-két szórányos jogesetekre van, és azt is richtig egy biztosító regresszusa kapcsán vette elő az okos jogász. Szóval azt hiszem, ez mutatja, hogy van valami belső fejlődés, és ezt nem lehet - hát kissé - forradalmi módon siettetni.”

Vajon a probléma az itthoni szabályozás eredménye?

A magyar szabályozás „ihletője” a 1985. július 25-i 85/374 (EGK). uniós irányelv a tagállamoknak a hibás termékekért való vagyoni felelősségre vonatkozó jogi és igazgatási előírások összehangolására.

„Egyrészt csak a más dologban keletkezett károk esnek az irányelv hatálya alá, azaz a termékfelelősség nem jelenthet egyfajta garanciát magára a kárt okozó termékekre. Másrészt a direktíva az ún. bagatell károk elkerülésére 500 ECU⁵⁸-s önrészesedést ír elő. Harmadrészt a kárt szenvedett dolognak olyan jellegűnek kell lennie, hogy az személyes használat vagy a fogyasztás célját szolgálta, és a károsult ezt a tárgyat e célra is használta. Ez a rendelkezés kizárja a szakmai tevékenység során bekövetkezett dologi károk érvényesítését. Az irodalomban képviselt olyan nézet, amely szerint a korlátozás nem indokolt, mert a szakmai tevékenysége során károsodott személy sem tudja más forrásból orvosolni a hibás termék által a dologban bekövetkezett kárát.”⁵⁹

⁵⁵ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója IV. fejezet 2. pont, Magyar Közlöny 2002/15/II.

⁵⁶ Lábady Tamás: *A termékfelelősség intézménye és a magyar termékfelelősségi törvény*. Jogtudományi Közlöny 1994/3. 118-122. o.

⁵⁷ Polgári Jogi Kodifikáció „Korszerűsítés vagy Korszaknáltás” IV. Tudományos Diákköri Konferencia, 2000. november 10-12, 123. oldal (1) bekezdés (Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület, Bp. 2001.)

⁵⁸ Ma 500 € -nak megfelelő összeg

⁵⁹ Illés Rita: *A termékfelelősség múltja, jelene és jövője* - kitekintéssel a francia jogi szabályozásra, A Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 2000-2001. évi tanév 146. o. (Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület Budapest, 2001.)

"Az idézett 7. cikkely utolsó pontjának, az ún. fejlesztési kockázatnak mentesülési okként való elfogadását parázs viták előzték meg. A fogyasztók képviselői szerint ez nem jelenhet kimentést, mert túl nagy terhet róna a károsultakra. A termelők ezzel szemben azt hangsúlyozták, hogy e kimentési ok nélkül a termékfelelősség akadályozni fogja a technikai fejlődést. Végül egy kompromisszumos megoldás született: bekerült a 7. cikkelybe a fejlesztési kockázat, mint kimentő ok, ám a 15. cikkely szerint a tagállamok fenntarthatják vagy az irányelvben meghatározott eljárás keretében bevezethetik, hogy a gyártó felelős azokért a károkért is, amelyeket a forgalomba hozatal időpontjában ismeretlen hiba okozott. A jogirodalom jelentős része ezt a rendezést tartja helyesnek, ám van ellenvélemény is. Eszerint a szabályozás meglehetősen homályos, mert ha a rendelkezés ténylegesen a fogyasztók védelmét kívánja szolgálni, akkor a gyártóra hárítaná a fejlődéssel járó kockázatot. A gyártók pedig biztosítással csökkenthetnék a terheiket."⁶⁰

A francia szabályozás élt az eltérés lehetőségével.⁶¹ Az 1998. május 19.-ei külön törvény a Code Civil-be integrálja a termékfelelősségi szabályokat, a deliktuális felelősségről szóló rendelkezések mögé a következő eltérésekkel: nincs 500 ECU-s határ (lehet bagatell károkért is perelni), továbbá nincs magánhasználatra, magánfogyasztásra utaló korlátozás.

Emellett külön törvény szabályozza a fejlesztési kockázat kifogását: a gyártó nem hivatkozhat arra, hogy a kárt emberi test része vagy ebből származó termék okozta. A gyártó nem hivatkozhat továbbá sem a fejlesztési kockázatra, sem a törvényileg, vagy rendeletileg kötelező szabályok hibájára. A gyártónak azt kell bizonyítania, hogy minden intézkedést megtett a károsító következmények megelőzésére. A törvény tehát az objektív felelősség esetén külső okra történő hivatkozás helyébe vétkességen (faute)⁶² alapuló felelősséget állít, melyből a károkozó az erre vonatkozó általános kimentési szabályok alapján mentesülhet.

5. Közjogi garanciákkal kikényszeríthető kötelezettségek

A következő szabályok jogi mibenlétére és védelmi eszközeire a fogyasztói jogok általános ismertetése során már kitértem, egyes alapjogok nemcsak jogosultságok révén jelennek meg a Ptk. szabályai között, hanem kihatnak a forgalmazóra rótt törvényi kötelezettségekre is. Dolgozatomban az egyes szabálysértési, és büntetőjogi tényállás elemzésére nem térek ki.

5. 1. A fogyasztó életének, egészségének és biztonságának védelme

A Fgy. tv 3-5. § rögzíti az áru biztonságának törvényi garanciáit, melyek közvetlenül szolgáltatják a fogyasztó életének, egészségének, és biztonságának védelmét: *forgalomba csak biztonságos áru hozható. Elsősorban a gyártó köteles gondoskodni az áru biztonságáról. A forgalmazó nem hozhat forgalomba olyan árut, amelyről tudja vagy tudnia kellene, hogy nem biztonságos.*

A Fgy. tv. együttműködési kötelezettséget ír elő a forgalmazónak az áru biztonságának ellenőrzésével kapcsolatban. A törvény ezen is túlmegegy, ugyanis tájékoztatási kötelezettséget is telepít.

Az áru biztonságosságának megítélése elsősorban az áru alapvető ismérvei, megjelenése, az áru más árura gyakorolt hatása, fokozott veszélynek kitett fogyasztókra gyakorolt hatása (gyermekek, idősek) alapján történik.

Ha a kockázat nem észlelhető azonnal, a gyártó köteles a fogyasztót írásban figyelmeztetni oly módon, hogy a fogyasztó felmérhesse az áru rendeltetészerű vagy ésszerűen várható használatával járó veszélyt.

⁶⁰ Op. cit. 147-148. o.

⁶¹ Op. cit. 148-150. o.

⁶² Ibid

A gyártó kötelezettsége - ezen túlmenően - ellátni az árut azonosításra alkalmas jelöléssel, forgalomba hozott áru biztonságosságát mintavétel útján rendszeresen ellenőrizni, az áru biztonságosságával kapcsolatos kifogásokat kivizsgálni, a forgalmazókat az ellenőrzések megállapításairól tájékoztatni, valamint az árut szükség esetén a forgalomból kivonni, illetve visszahívni.

A felsorolt kötelezettségektől, valamint a figyelmeztetési kötelezettségtől a gyártó eltekinthet, amennyiben a forgalmazó a fogyasztóval egyértelműen közli, hogy az áru régiség, vagy árut használata előtt helyre kell állítani.

Az áru biztonságára vonatkozó szabályok a termékfelelősséget elhárító, gyártót terhelő előretolt szabályokként is felfoghatóak.

5. 2. A fogyasztók vagyoni érdekeinek védelme

A Fgy. tv. 6. § -a kimerítő taxációt határoz meg azzal kapcsolatban, mit tekinthetünk a fogyasztók vagyoni érdekei megsértésének. Ezek közé tartozik például a nyitva tartásra vonatkozó szabályok megsértése, a vásárlók könyvének szabálytalan kezelése, nem megfelelő áru forgalomba hozása vagy ilyen szolgáltatás nyújtása, hatósági árnál magasabb ár kikötése.

A törvényben felsorolt kötelezettségek legtöbbjét, ahogy már azt a fogyasztói jogokról írtaknál kifejtettem, a törvény kettős garanciával védi. Tehát egyfelől helye van a Felügyelőség, illetve felügyelőségek eljárásának e törvény megsértése miatt, valamint szintén az általuk (illetve tényállástól függően a jegyző, vagy más hatóságok által) lefolytatott szabálysértési eljárásnak az egyes fogyasztóvédelmi szabálysértéseket is meghatározó 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet alapján.

Vegyünk egy jogesetet. Dohánytermék és szeszesital 18. életévét be nem töltött fiatalok részére történő kiszolgálása objektív felelősséget alapoz meg. A kereskedő az alkalmazott magatartásáért mindenképpen felelősséggel tartozik, akkor is, ha az alkalmazott úgy ítélte, a fiatalok már betöltötték a 18. életévét, és ezért nem bizonyosodott meg életkora felől.⁶³

5. 3. A fogyasztók tájékoztatása

A fogyasztók tájékoztatását szolgáló részletszabályok előtt egy generálklauzula jellegű szabályt helyezett el a jogalkotó:

A tájékoztatásnak olyannak kell lenni, hogy megkönnyítse az áru- vagy szolgáltatásválasztást; megfelelő ismeretekkel szolgáljon az áru vagy szolgáltatás tulajdonságairól, jellegzetességeiről az áru és a szolgáltatás minőségéről, áráról, díjáról, valamint az áru használatára vonatkozó utasításokról, használatával járó veszélyekről. Továbbá olyan ismeretekkel kell szolgálnia, amelyek a fogyasztók jogai érvényesítéséhez szükségesek.

A részletszabályok után helyezte el a jogalkotó az alapvető fontosságú, bizonyítási terhet rendező szabályt: A forgalmazónak kell bizonyítania, hogy a tájékoztatást a fogyasztónak megadta. A fogyasztó választása szerint a gyártóval, illetve bármelyik forgalmazóval szemben érvényesítheti jogait. Az azonban nem egyértelmű, milyen jogokra gondol a jogalkotó (valószínűleg az elmaradt tájékoztatást követelheti a fogyasztó).

A következőkben a címkézés, a használati és kezelési útmutató, az ár feltüntetés, a csomagolás szabályait határozza meg részletesen a törvény. A törvény rendelkezéseit, bár a jogérvényesítés szempontjából kiemelkedően fontosak, ehelyütt nem ismertetem, csak a problémás pontokra térek ki.

⁶³ EBH 2005. 1279

Az áru címkéjén fel kell tüntetni (többek között) a gyártó és a forgalmazó nevét és címét. Az áru gyártójának vagy forgalmazójának címe akkor felel meg a törvényi előírásoknak, ha alkalmas arra, hogy a fogyasztó további tájékozódás, kutatás nélkül felvehesse a kapcsolatot a forgalmazóval, illetve a gyártóval.⁶⁴ A megfelelő címkézés elsősorban a gyártó kötelezettsége.

A használati és kezelési útmutatóra vonatkozó szabályokat a Fgy. tv észrevehetően a 2/1984. BKM rendeletből emelte át. A vásárlókat a termék jellegétől és tulajdonságaitól függően, írásban, magyar nyelven és közérthetően tájékoztatni kell a termék használatának, kezelésének módjáról, a minőség megőrzéséhez szükséges ismeretekről. Az import áruk esetén az árukhoz csatolt idegen nyelvű útmutatóval azonos tartalmú, magyar nyelvű használati és kezelési útmutatót kell a fogyasztó számára biztosítani. Szöveges használati útmutató helyett jelek és jelképek is alkalmazhatók. A megfelelő használati és kezelési útmutató biztosítása elsősorban a gyártó kötelessége.

Az ár feltüntetésével kapcsolatban is alapvető fontosságú, bár evidensnek ható szabályokat találunk, melyeket ennek ellenére gyakran nem vesznek figyelembe: „Az eladási árat a Magyar Köztársaság területén törvényes fizetőeszköz szerint meghatározva, egyértelműen, könnyen azonosíthatóan és tisztán olvashatóan kell feltüntetni.”⁶⁵

Több eladási ár vagy szolgáltatási díj egyidejű feltüntetése esetén a legalacsonyabb ár vagy szolgáltatási díj lesz az érvényes. Az árcímke nem takarhatja el a fogyasztói tájékoztatót. Az ár feltüntetésére a forgalmazó köteles. Az árak feltüntetésének részletes szabályairól a 7/2001. GM rendelet rendelkezik.

Az árut úgy kell csomagolni, hogy a csomagolás megóvja az áru minőségét, valamint megkönnyítse a szállítást. A megfelelő csomagolás biztosítására elsősorban a gyártó köteles. Amennyiben a csomagolással, címkézéssel, megfelelő használati és kezelési útmutató adásával kapcsolatos kötelezettségeinek a gyártó nem tesz eleget, úgy ezt a forgalmazónak kell pótolni.

5. 4. Vásárlók könyve

A vásárlók könyvével kapcsolatos szabályokat illogikus módon több jogszabályban szétszórtan találjuk. Ennek ténye, az internetes média pontatlan tájékoztatása, továbbá a vásárlók könyvére vonatkozó rendelkezések többszöri változása miatt, különösen problematikus a hatályos szabályok tudatosítását illetően.

A vásárló (a triviális, ámde szintén jogszabályban rögzített szóbeli panasz intézménye mellett) az üzletben írásbeli panaszt tehet, ennek intézményesített eszköze a vásárlók könyve. A vásárlók könyve a jegyző által hitelesített, sorszámozott lapokból áll. A bejegyzés után az egyik példányt célszerű (a bejegyzés tényének bizonyítása érdekében) magával vinnie, erre azonban semmi nem hívja fel a fogyasztó figyelmét. Elvileg enélkül is bizonyítható a bejegyzés ténye, ugyanis a vásárlók könyve sorszámozott oldalai miatt, ha a könyvből kitépnek egy oldalt, ez könnyen bizonyítható. A jegyző, a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség, és a felügyelőségek két évre visszamenőleg vizsgálhatják a vásárlók könyvébe tett bejegyzéseket. A vásárlók könyvet az üzletben jól látható, és könnyen hozzáférhető helyen kell tárolni.

A szabályozás eddig ismertettét részét a 4/1997. (I. 22.) *Korm. rendelet* 26. § -a tartalmazza. A 173/2003. (X. 28.) *Korm. rendelet* (a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyszolgáltatásról) az előbbieken ismertetett szabályokhoz képest minimális eltéréseket fogalmaz meg. Teljesen érthetetlen, miért nem egy közös szabályozási helyre történő utalással történt ez esetben is a szabályozás.

⁶⁴ EBH 2005. 1271

⁶⁵ Fgy. tv. 14. § (2) bekezdés

A további szabályokat a *kereskedelemtől szóló 2005. évi CLXIV. törvény* 5. § (4) bekezdése tartalmazza, az előzőkhez képest ez a bővebb szabályozás, valószínűleg ezt szánta közös szabálynak a jogalkotó. Mivel a két említett kormányrendeletnek nincs olyan, a vásárlók könyvére vonatkozó szabálya, amit e törvény ne tartalmazna, így helyesebb lett volna a kereskedelemtől szóló törvény szabályaira tekintettel utaló szabályokat alkalmazni.

A vásárlók az üzlet működésével kapcsolatos panaszt, bejelentést, és javaslatot tehetnek. A vásárlók e jogának gyakorlásában befolyásolni tilos. Tehát a „Minek adjam oda, úgysem érsz el vele semmit!” mondat már befolyásolásnak minősülhet. A kereskedőnek a bejegyzést meg kell vizsgálni és az intézkedésről (bármilyen legyen az) a fogyasztót harminc napon belül kell tájékoztatnia.⁶⁶ Sajnos a törvény sem az intézkedés milyenségét, sem pedig az erről szóló tájékoztatás kötelező írásbeliségét nem határozza meg.

További probléma lehet, hogy a Vásárlók könyvében található panaszbejelentő lapon, a bejelentőnek fel kell tüntetni a személyes adatai egy részét (név, lakcím), amennyiben ezt nem teszi nem lehetséges a válaszadás. Érdekes gyakorlati helyzetet teremthet ilyen jellegű adatok önkéntes szolgáltatása az adott esetben igencsak ellenérdekű kereskedő, vagy annak alkalmazottja részére (akit ráadásul, a kereskedővel ellentétben a jogintézmény kapcsán semmilyen jogszabályi kötelezettség nem terhel). Véleményem szerint célszerűbb lenne, ha a jogszabály azt írná elő, hogy a válaszokat, a bejegyzett panaszt tartalmazó lapszám megjelölésével együtt, közvetlenül a területi felügyelőségekre kelljen postázni, ahol a fogyasztó a másik példány ellenében (amelynek sorszáma alapján a nyilvántartás sem lenne bonyolult) megkaphatja a kereskedő választ. Amennyiben ez nem felel meg neki „am Ort und Stelle” panaszt is tehet a felügyelősen. Ez az eljárás hatékonyabb, egyszerűbb, és könnyebben visszakövethető, a Vásárlók könyvét mint intézményt megerősítené, és szükségtelenné tenné az ilyen visszaélések hatóság által történő helyszíni ellenőrzését is.

A bejelentés, illetve javaslat nem feltétlenül negatív közlésekből áll, mégis megalapozza a válaszadási kötelezettséget. (Például a „Csinos a pincérnő, csak így tovább...” bejegyzésre is válaszolnia kell a kereskedőnek. Ebből is látszik, hogy a jog adott esetben értelmetlen célokra is eszközt biztosíthat, jóllehet a válasz annyiban kimerülhet: „Igyekszünk!”)

6. A SZANKCIÓRENDSZER EGYES KÉRDÉSEI

A hatóságok számára rendelkezésre álló szankciókat aszerint elemzem, mely szerv, milyen jogsértés esetén, milyen szankciót szabhat ki. Külön kitérek továbbá a pénzbírságra.

Fogyasztóvédelmi panasz esetén a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség jár el. Az eljárás előfeltétele a fogyasztóvédelmi rendelkezések megsértése. (Tehát nemcsak a Fgy. tv. megsértése esetén kerülhet rá sor!) A Főfelügyelőség a következő szankciókkal élhet: elrendelheti a jogsértő állapot megszüntetését, eltilthat a jogsértő magatartástól. A fogyasztó életére, egészségére, testi épségére veszélyes áruval kapcsolatban elrendelheti: a forgalomból kivonást, az áru megsemmisítését, bizonyos feltételekkel⁶⁷ – a szabálytalanság megszüntetéséig - az üzlet bezárását. A Főfelügyelőség pénzbírságot is kiszabhat, melynek összegét, az eset összes körülményére (fogyasztók érdekei sérelmének körére, súlyára, jogsértő állapot időtartamára, a jogsértő magatartás ismételt tanúsítására, elért előnyre) tekintettel, kell meghatározni. A pénzbírság halmozottan is kiszabható.

A Ket. csak az eljárási (valamint végrehajtási) bírságra tartalmaz konkrét rendelkezéseket, anyagi jogi bírságra nyilvánvalóan nem. Az eljárási bírság összege ötezer-től ötszázezer forintig határozható meg. Piacfelügyeletről, reklámfelügyeletről rendelkező jogszabályok egyéb

⁶⁶ Szerencsére a jogalkotó szakított azzal a korábbi szerencsétlen szabállyal, hogy bár válaszadási kötelezettséget elő írt, azonban ennek határidejéről hallgatott.

⁶⁷ 1997/CLV tv. 46.§ (e) bekezdése

bírságfajtákat, és összeghatárokat állapíthatnak meg. Fogyasztóvédelmi anyagi jogi bírságra nincs meghatározott alsó és felső összeghatár. Az eljárásra a Ket. szabályai a Fgy. törvényben foglalt eltérésekkel vonatkoznak, amennyiben az eljárást a hatóság hivatalból indítja, vagy az ügyfél eljárás kezdeményezésére irányuló kérelme alapján indul. Az ilyen kérelmek száma csekély, a fogyasztó által kezdeményezett ügyek egy része panasz, vagy minőségi kifogás, csekély hányada pedig közérdekű bejelentésnek minősül. Ez utóbbi ügyek intézésének eljárási szabályait nem a Ket., hanem a 2004. évi XXIX. törvény (az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról) 141.-143.§ -ai határozzák meg.

Véleményem szerint a következőkben ismertetett, vagy ehhez hasonló változtatással hatékonyabb bírságolási rendszert lehetne kialakítani. Az „elért előny”-nek a bírság megszerülésére történő kihatása során, amennyiben a fogyasztóvédelmi szabály megsértésével a gazdálkodó szervezet tényleges előnyt realizált, az előny vélelmezett mértékét a gazdálkodó szervezet gazdasági potenciálja figyelembevételével fix százalékban, vagy sávós százaléktáblázat alapján kellene meghatározni. Ilyen esetekben a bírság mértéke a meghatározott százalék által kiszámított összeggel legyen ekvivalens. A százalékban meghatározott érték számításának alapjául, egy a gazdálkodó szervezet gazdasági potenciálját megfelelően leképező adat (szám) szolgáljon (pl.: Az éves, nem konszolidált mérleg-főösszeg alapján meghatározott nyereség).

Ha a Fogyasztóvédelmi Felügyelőség vagy a területi felügyelőségek, mint szabálysértési hatóságok lépnek fel elkobzást, figyelmeztetést, pénzbírságot alkalmazhatnak a szabálysértési törvényben meghatározott tényállás megvalósulása esetén. Általában kötelezettség megszegése miatt szankcionál a törvény, a kötelezettségek tartalmát a Fgy. tv. és más jogszabályok határozzák meg. A pénzbírság összege ezertől százötvenezer forintig terjedhet. Ez az általános szabály, de tényállásonként változhat (Pl.: Megfelelőségi jelölés jogosulatlan használata esetén legfeljebb százezer forint).

Szabálysértési hatóság meghatározott fogyasztóvédelmi szabálysértések esetén nem a Főfelügyelőség lesz. Egyes fogyasztóvédelmi szabálysértések esetén az ÁNTSZ, közterület felügyelő, a jegyző, mint általános hatáskörű szabálysértési hatóság jár el.

A jegyző egyetlen esetben veheti át az adott szabálysértés elbírálását, ha emellett olyan szabálysértés is indult az adott személy ellen, ami hatáskörébe tartozik.⁶⁸

Fontosnak tartom külön kiemelni, a Vásárlók könyvére vonatkozó rendelkezések megsértése esetén szabálysértés valósulhat meg. A fogyasztóvédelmi felügyelőség jár el a szabálysértési tényállásban foglalt kötelezettség megszegése esetén. Magát a kötelezettséget a kereskedelmi törvény⁶⁹ rendezi, de a megszegése esetén alkalmazandó tényállást a 218/1999. (XII. 28.)

Korm. rendelet (az egyes szabálysértésekről) tartalmazza. A pénzbírság felső összeghatára ötvenezer forint.

Hatósági minőség-ellenőrző szervezetek erre feljogosított dolgozói helyszíni bírságot szabhatnak ki, szabálysértést megállapító jogszabályban meghatározott esetekben, ötszáz forinttól tízezer forintig.

⁶⁸ Valamint ha önkormányzati rendelet határoz meg fogyasztóvédelmi szabálysértést, akkor is a jegyző jár el.

⁶⁹ 2005. évi CLXIV. törvény

7. Egyes fogyasztói szerződések speciális szabályai

7.1. Általános szerződési feltételek – tisztességtelen szerződési kikötések

A tömegszerződések általánossá válásával kialakult az általános szerződési feltételek intézménye. Azonos ügyletekre azonos szerződési feltételeket állapítottak meg a gazdálkodó szervezetek, amelyek nagyban megkönnyítették a szerződéskötési procedúrát, blanketta szerződéssé alakítva ezáltal a tömegügyletek szerződéseit. Az általános szerződési feltételek ugyanis textuálisan legtöbbször különválnak a szerződések szövegétől, és legtöbbször csak „ÁSZF”-ként emlegetett szabályok megismerése terjedelmük vagy megjelenési formájuk miatt legtöbbször nehézkes, nem adekvát része a szerződéskötési folyamatnak. Ehelyütt utalnék arra a tényre, hogy a szerződési szabadság fogalmának esszenciális eleme a szerződés tartalmának megismerhetősége. Gyakorlati felméréseim során azzal szembesültem, hogy a fogyasztók többsége a két-három oldalnál hosszabb szerződésszövegeket nem olvassa el, valamint a gazdálkodó szervezetek azon taktikája is hatásos, hogy a kisbetűvel sokszor olvashatatlanná tett egybefüggő, nem kellőképpen tördelt szövegblokkok riasztóan hatnak, emiatt a fogyasztó nem olvassa végig azokat. Ha tömeges ügyletkötésről van szó, ezt csak tetézi a ránk várakozók szituatív rosszallása. Egyéb, ténylegesen nem jogi, hanem társadalmi, szocializációs konvenciók, fizikai tények miatt valóban szükségszerű és indokolt, hogy a szerződés szövegét ne közvetlenül az akaratnyilatkozat megtételét célzó szerződéskötési folyamatba bekerülve ismerhessük meg, hanem ezen kívül. Azonban az esetek többségében a gazdálkodó szervezet nem adja át a szerződés egy példányát „elvitelre”. Ha kérdő intonációval artikuláljuk az elméleti feltevéseket: Jogom van-e a szerződés tartalmát annak megkötése előtt megismerni? A válasz egyértelmű igen. Ha azonban azt kérdezzük, jogom van-e a szerződéskötési folyamatba történő belépés előtt megismerni a szerződés tartalmát (helyesebben a megismerés idejére kilépni a folyamatból), a válasz nem ilyen egyértelmű. Ha a második kérdés hipotézisét a fogyasztói szerződések körére szűkítjük a válasz - véleményem szerint - igen lesz.

Elméleti indoklásként a következő logikai érvelés szolgálhat: Két közel egyenlő gazdasági, információs potenciállal rendelkező fél a szerződés tartalmát közösen alakíthatja ki (itt eltérést általában a jogismeret szintje adhat), ha azonban az egyik fél egyoldalúan határozza meg a szerződés lényeges tartalmi elemeinek egy részét, ezzel bizonyos értelemben kizárja a tartalom meghatározásából a másik felet. Az egyoldalú meghatározás során sok esetben megbomlik a szerződésből eredő jogok és kötelezettségek közötti egyensúly, aránytalanság keletkezik. Az aránytalanság azonban nem a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között áll fenn, hanem a szerződési egyenjogúság aránytalanságával kapcsolatos.⁷⁰ A gyakorlatban ugyanis ilyen tömeges ügyletek esetében elenyésző esetben fordul elő a szerződés tartalmának módosítása (próbáljuk meg például fogyasztóként a hitelszerződés feltételeit változtatni). Az intézmény lényegéből eredő jogi antinómiát kompenzáló elengedhetetlen biztosítási legalább a megismerés folyamatába történő minél teljesebb bekapcsolódást, hogy az „akarat” és „nyilatkozat” mellett az „egybehangzó és kölcsönös” kritérium megvalósulásához se férhessen kétség. Tehát a szerződés tartalmának megismerését a szerződési folyamatba lépés előtt, vagy ennek megszakításával kell biztosítani. A logikai érvelés abból a tényből is táplálkozik, hogy az ajánlat és a szerződés tartalma legtöbbször nem adekvát, pontosabban az ajánlatnál a szerződés lényeges tartalmát szűken határozzák meg a gazdálkodó szervezetek, ehhez képest a lényeges tartalom kiterjesztő értelmezése lenne szükséges a tényleges szerződési szöveg esetében.

Éppen az előbb említett ellentmondások miatt alakult ki a tisztességtelen szerződési kikötésekkel szembeni fellépés lehetősége. A jogalkotó 2006. évi III. törvénnyel némileg

⁷⁰ Szegedi Városi Bíróság P. 23 454/1999/25.

változtatott az általános szerződési feltételek Ptk.-beli szabályozásának szerkezetén, valamint dogmatikai pontosításokat is eszközölt, amelyek az eddigi szabályozásnál jobban orvosolják az általam vázolt problémát, a következőkben e szabályokat ismertetem.

A Ptk. először a tisztességtelenség fogalmát és kritériumait definiálja: „*Tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség⁷¹ követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg.*”⁷²

Szorosan ide kapcsolódik a következő jogeset: ⁷³ Amennyiben ingatlanközvetítési megbízás esetén a szolgáltatás ellenszolgáltatásaként jutalékfizetési kötelezettséget határoznak meg a szerződő felek, az ellenszolgáltatás milyenségéből megállapítható, hogy a szerződés eredménykötelmet keletkeztetett. Így az ingatlanközvetítési szerződésben tisztességtelenség minősül az a kikötés, mely szerint a jutalék akkor is megilleti a megbízottat, ha az ingatlant nem a megbízott (tehát a közvetítő) által közvetített vevő vásárolja meg. Továbbá összeegyeztethetetlen az ingatlan közvetítói szerződés rendeltetésével az az általános szerződési feltétel, miszerint a megbízottat akkor is megilleti a jutalék, ha a megbízási szerződés megszűnése után bizonyos időn belül a megbízó maga adja el az ingatlant. Természetesen ennek eseti megítélése lehetséges, amennyiben az eladás a megbízott tevékenységére vezethető vissza, azonban a körülményektől független objektív megállapítása nem.

A szabályozás logikája a következő: a törvény az iménti absztrakt tisztességtelenség definíció után a tisztességtelenség vizsgálatához állapít meg szempontokat: vizsgálni kell minden olyan körülményt, ami a szerződés megkötésére vezetett, továbbá a kikötött szolgáltatás természetét, az érintett feltételeknek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát.⁷⁴

Majd a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelenség minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet külön szabályaira utal, amely egy példálózó felsorolást ad a tisztességtelen feltételekről. A Korm. rendelet egy fekete és egy szürke listát határoz meg. A fekete listába tartozó kikötések mindenképpen tisztességtelenség minősülnek, míg a szürke listába tartozó kikötések tisztességtelensége vélelmezett, azaz a feltételt alkalmazó félnek kell bizonyítania, hogy az adott feltétel nem tisztességtelen.

A tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak a főszolgáltatást megállapító, illetve a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötésre.⁷⁵ A szerződés tárgyának meghatározása nem a tisztességtelenség körében kell, hogy felmerüljön. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányosságát pedig a feltűnő értékaránytalanság körében kell vizsgálnunk. Azonban a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyensúlytalanságát közvetve befolyásoló tényezők (pl.: foglaló, bántapénz) tisztességtelensége

⁷¹ A régi szabályozás a „jóhiszeműség” formulát objektívizálta, a jelenlegi szabályozás helyesebben a „jóhiszeműség és tisztesség” objektív követelményt írja elő. Elkerülve így egyazon fogalom kódexen belüli fogalmi polémiáját. V.ö.: német jogban: guter Glaube – Treu und Glauben

⁷² 1959. évi IV. törvény 209.§ (1) bekezdés

⁷³ BH 2006. 19.

⁷⁴ A szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolat az adott feltétel tisztességtelenségének negatív és pozitív kritériuma is lehet. Ugyanis adott esetben a meghatározott feltétel különösen hátrányos jellegűt épp a szerződésen belüli másik rendelkezés kompenzálja. Ergo a szerződés a maga egészében vizsgálandó.

⁷⁵ 1959. évi IV. törvény 209.§ (4) bekezdés

e körben vizsgálható, sőt ezek relációjában történő tisztességtelenség vizsgálatakor a szolgáltatás - ellenszolgáltatás egyensúlya is értékelhető szempont lesz.⁷⁶

Nem minősül továbbá tisztességtelennek a szerződési kikötés, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásainak megfelelően állapítják meg.⁷⁷

A Ptk 209/A. § határozza meg a tisztességtelen szerződési kikötések jogkövetkezményeit: Azt a szerződési kikötést, amely általános szerződési feltételként a szerződés részévé vált a sérelmet szenvedett fél támadhatja meg. Ugyanezen kikötés fogyasztói szerződések esetében semmisséghez vezet. Továbbá általános szerződési feltétellé válás nélkül is semmis fogyasztói szerződésben a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan, előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési kikötés. A fogyasztói szerződések esetében a semmisség megállapítását a külön jogszabályban⁷⁸ meghatározott szervezet is kérheti a bíróságtól. Ilyen: az ügyész, a miniszter, az országos hatáskörű szerv, továbbá központi hivatal vezetője, a jegyző ill. főjegyző, a gazdasági és szakmai kamara, érdekképviseleti szervezet, a fogyasztói érdekek képviseletét ellátó társadalmi szervezet, valamint az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján létrejött, minősített fogyasztói érdekeket védő szervezet.⁷⁹ A bíróság a tisztességtelen kikötés semmisségét a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal megállapítja.⁸⁰ Az actio popularis lehetősége azokban az esetekben is adott, ha az általános szerződési feltételt a fogyasztókkal történő szerződéskötés céljából határozták meg és tették nyilvánosan megismerhetővé, akkor is ha az adott feltétel még nem került alkalmazásra. A per az ellen is megindítható, aki a tisztességtelen kikötést tartalmazó általános szerződési feltételt nyilvánosan ajánlja. Itt tehát a feltételt kidolgozó és az ajánló személye elválik, a szankció az ajánlóval szemben eltiltás lesz.

A bíróság a tisztességtelen feltétel alkalmazójával szemben a nyilvános közzététel szankcióját is meghatározhatja, mely értelmében a kötelezettnek saját költségén, országos napilapban vagy interneten kell a tisztességtelen feltételt, valamint alkalmazásának körülményeit nyilvánosságra hozni.

7.2. Távollévők között kötött szerződések⁸¹

A távollévők között kötött szerződéseket tulajdonképpen nem tartalmuk alapján látta el speciális szabályozással a jogalkotó, tehát nem mondhatjuk azt, hogy e szerződések speciális szerződéstípust alkotnának, a különálló szabályozás indoka a szerződéskötés módszere.

Távollévők között kötöttek minősül az a fogyasztói szerződés, mely kizárólag (egy vagy több) távközlési eszköz használata útján jön létre. A szerződés alanyai: a fogyasztó és az értékesítő. Értékesítő: a fogyasztónak nem minősülő szervezet vagy személy.⁸² Nem tartoznak a rendelet hatálya alá a pénzügyi-, biztosítási szolgáltatásokkal kapcsolatos szerződések, automatákból történő vásárlások, az árverésen kötött szerződések, valamint ingatlanra való jogok megszerzésére vonatkozó szerződések közül kizárólag a bérleti szerződés tartozik a rendelet hatálya alá. Hatálya alá tartozik azonban telefon szolgáltatóval távbeszélő útján kötött

⁷⁶ Ezt támasztja alá a 19/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 2.§ j) pontja is

⁷⁷ 1959. évi IV. törvény 209.§ (5) bekezdés

⁷⁸ A keresetindításra jogosultak körét az 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 5.§ -a határozta meg, e jogosulti kört a 2002. évi XXXVI. törvény egészítette ki és emelte be a Ptk-ba: 209/C-D.§.

⁷⁹ Amely szerepel az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken

⁸⁰ Ibid 209/B.§ (1) és (2) bekezdés

⁸¹ 17/1999. (II. 5.) Kormányrendelet a távollévők közötti szerződésekről

⁸² A gazdálkodó szervezet fogalmát kiterjesztette a 2/2006. (I. 4.) Kormányrendelet, ennek megfelelően a „gazdálkodó szervezet” helyett az „értékesítő” fogalmát határozza meg e jogszabály. A távollévők között kötött szerződés másik alanya tehát fogyasztónak nem minősülő szervezet és személy is lehet!

szerződés (kivéve nyilvános távbeszélő útján nyilvános távbeszélő szolgáltatásra vonatkozó szerződés).

Távközlő eszköz minden olyan eszköz, amely alkalmas a felek távollétében szerződési nyilatkozatok megtételére. A rendelet exemplifikatív felsorolást alkalmaz: nyomtatvány, szabványlevél, sajtótermékben közzétett hirdetés, telefon, e-mail, telefax, stb.

A rendelet a szerződéskötéseknél egyébként alkalmazandó tájékoztatási kötelezettségen túl szigorúbb, előzetes tájékoztatási kötelezettséget ír elő a gazdálkodó szervezet számára. A szerződés megkötése előtt tájékoztatni kell a fogyasztót: az értékesítési cég adatairól; a szerződés tárgyának lényeges tulajdonságairól; az ellenszolgáltatásról illetve az ehhez kapcsolódó egyéb fizetési kötelezettségről; a szállítás költségeiről, a fizetés módjáról; továbbá a teljesítés, szállítás egyéb feltételeiről. Távközlő eszközzel kötött szerződés esetén a távközlő eszköz díjáról, ha azt az alapdíjtól eltérően állapítják meg. Tájékoztatni kell még a fogyasztót az ajánlati kötöttség idejéről, folyamatos szolgáltatás esetén a szerződés legrövidebb idejéről, valamint, ami talán leggyakrabban elmarad: az elállás jogáról.

A fogyasztó indoklási és kártérítési kötelezettség nélkül az áru átvételétől, szolgáltatás esetén a szerződés megkötésétől számított nyolc napon belül⁸³ elállhat a szerződéstől, a vételárat visszakövetelheti, mely visszafizetését legkésőbb harminc napon belül teljesíteni kell!

A tájékoztatásnak pontosnak, egyértelműnek, és közérthetőnek kell lennie, a szerződés megkötése eszközének megfelelő módon kell történnie, valamint legkésőbb a szerződés megkötésekor írásban meg kell ismételni. A tájékoztatás megtörténtét a gazdálkodó szervezetnek kell bizonyítani. Amennyiben a gazdálkodó szervezet a második, írásbeli tájékoztatásnak nem tesz eleget, úgy a fogyasztó elállási jogát az áru átvételétől, szolgáltatás esetén a szerződés megkötésétől számított három hónapon belül gyakorolhatja. Ha gazdálkodó szervezet pótolja elmaradását, és írásbeli tájékoztatást nyújt, vissza kell térni a főszabályhoz, ekkor az írásbeli tájékoztatás átvételétől számított nyolc napon belül van lehetősége a fogyasztónak az elállásra.

A következő esettel érzékeltetném a távollévők között kötött szerződés gyakorlati problémáit: A fogyasztó „munkalehetőség külföldön” címszó alatti újsághirdetés elolvasása után - mely egyébként lakonikus tömörséggel csak a címben közölt állítást ismételte-, felhívta a hirdetésben szereplő telefonszámot. Telefonon mindössze a következő információkat kapta: A külföldi munkavállaláshoz szükséges „alapsomagot” postai utánvétellel kaphatja kézhez, négyezer forintért. A fogyasztó megrendelte a szolgáltatásnak vélt árut. Az „alapsomag” kézhezvétele után szembesült azzal, hogy pénzéért öt fénymásolt oldalt kapott, mely valószínűleg az internetről kigyűjtött, általános ismereteket közölt a külföldi munkavállalásról. A tájékoztatási kötelezettség keretében a gazdálkodó szervezet, már –gyakorlatilag a szerződés egyedüli tárgyát képező - levélben, meglehetősen későn közölte, hogy tevékenysége nem minősül munkaerő kiközvetítésének, emiatt az erre vonatkozó jogszabályi előírások alól is mentesül. Továbbá az „alapsomag” felkínálta további „csomagok” megrendelését, melyekről egyéb információt a levél szintén nem közölt. Mivel a további „csomagok” megrendelése írásban történhetett volna (ajánlat elfogadása), ezért az ezekre vonatkozó kötelező jogszabályi első tájékoztatást már e levélben meg kellett volna tenni.

Mit tehet a fogyasztó, ha már kifizette a vételárat? A gazdálkodó szervezet nem tett eleget tájékoztatási kötelezettségének, mivel a szerződés megkötésekor (telefonon) nem közölte a fogyasztóval a szerződés tárgyának lényeges tulajdonságait, valamint nem tájékoztatta őt elállási jogáról.

A fogyasztó elállási jogot gyakorolhat, ez esetben az áru átvételétől számított három hónapig. Az elállási jog gyakorlása folytán az eredeti állapotot kell helyreállítani. A fogyasztó részére

⁸³ A külföldi szaknyelvben „cooling off” - kihűlési időszak

vissza kell fizetni a vételárat, a fogyasztónak pedig vissza kell szolgáltatni az árut. A gyakorlatban, a gazdálkodó szervezet kevéssé együttműködő magatartás miatt ez problémákhoz vezethet: A fogyasztó postázza az árut, majd a gazdálkodó szervezet (rossz esetben) nem fizet, vagy a fogyasztó tartja vissza az árut a vételár kifizetéséig. A jogszabály előírásainak megfelelően az értékesítő köteles nyomban, vagy legkésőbb az elállást követő harminc napon belül megfizetni a vételárat. Bár természetesen az utóbbi megoldás a megfelelő, mégis patt helyzetet eredményezhetne. Gyakorlatilag a legegyszerűbb az áru (eredeti árral megegyező) utánvétellel történő visszaküldése.

A fogyasztót nem terheli a rendeltetésszerű használat körében bekövetkező értékcsökkenés, a nem rendeltetésszerű használatból eredő kár azonban igen. A fogyasztóra nézve hátrányos szabály, hogy az elállási jog érvényesítésének az áru visszaszolgáltatásával felmerült költségeit a fogyasztónak kell viselni. A jogalkotó nyilván azért tért el az igényérvényesítési költség viselésének - többek között a kellékszavatossági jogoknál ismertetett szabályaitól, mert az elállás – az indoklási kötelezettség teljes mellőzése miatt, hibás teljesítés esetkörén kívül is megtörténhet. Azonban ez sem teljesen jó indok, mivel az elállási jog önkényes gyakorlása amúgy is a Ptk. 5.§ -ban meghatározott joggal való visszaélés tilalmába ütközne.

Az elállási jog gyakorlása felbontja a hozzá kapcsolódó kölcsönszerződést is, ha az áru árát vagy szolgáltatás díját egészben vagy részben a gazdálkodó szervezet által nyújtott kölcsön fedezi. Ez a gyakorlatban véleményem szerint nem valósulhat meg, a fogyasztási kölcsönrel foglalkozó részben foglaltak miatt.

Az elállási jogot a fogyasztó nem gyakorolhatja (felek eltérő megállapodása hiányában) a következő esetekben:⁸⁴ ha a fogyasztó szolgáltatás esetén beleegyezik abba, hogy a gazdálkodó szervezet nyolc napos elállási határidő előtt megkezdje a teljesítést; vagy ha olyan áru képezi a szerződés tárgyát, amelynek ára a pénzügyi piac olyan ingadozásától függ, melyre a gazdálkodó szervezetnek nincs befolyása. Olyan esetekben sem, ha a fogyasztó személyére szabott és kötött egyedi vagy gyorsan romló szolgáltatás a szerződés tárgya, vagy a már felbontott hang- és képfelvétel, számítógépes szoftver esetén. Nem lehetséges az elállás akkor sem, ha a szerződés tárgya hírlap, folyóirat, időszaki lap terjesztése, vagy a szerződés szerencsejáték szerződésnek minősül.

Nem érthető, miért zárja ki az elállási jog gyakorlását az, hogy hang- és képfelvétel, vagy számítógépes szoftver csomagolását megbontja a fogyasztó. Egyéb termékek esetén nem zárja ki a törvény emiatt az elállási jogot, a szoftverek valamint magnó- illetve videofelvelek esetén legalább annyira szükséges a csomagolás felbontása ahhoz, hogy ellenőrizhesse a fogyasztó, szerződéseszerű termékről van-e szó. Az elállási jog kizárása nem jelenti a hibás teljesítésből eredő kellékszavatossági jogok kizárását ez esetben sem.

Helyes elképzelésnek tartom Dr. Fazekas Judit álláspontját, mely szerint *célszerű lett volna az elállás könnyítése és a költségek csökkentése céljából annak előírása, hogy az elállási határidő lejártáig a gazdálkodó szervezet semmilyen fizetést ne követeljen, illetőleg ne fogadjon el a fogyasztótól.*⁸⁵ Ez gyakorlatilag egy egyszemélyes vacatio obligationis beiktatását eredményezné.

Szintén a távollévők között kötött szerződések közé sorolhatók az inercia szerződések, amelyek esetében a teljesítés rendelés nélkül történik. A távollévők közötti szerződésekről szóló 17/1999 (II.5.) Korm. rendelet 8. § szerint *az értékesítő nem követelheti a fogyasztótól ellenszolgáltatást, ha olyan árut értékesít, illetve olyan szolgáltatást nyújt, amelyet korábban a fogyasztó nem rendelt meg.* Eszerint nemcsak akkor nem követelhető ellenszolgáltatás, ha nem történt rendelés, hanem akkor sem, ha a fogyasztó rendelt árut, de más árut kapott.

⁸⁴ 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a távollévők közötti szerződésekről 5. §

⁸⁵ Fazekas Judit: *Fogyasztóvédelmi jog* (Novotni Kiadó, Miskolc, 2000.), 139-140. o.

Nem döntött, hogy amennyiben nem történt rendelés, illetve a rendelt áru helyett más árut kap a fogyasztó az ajándékozás vagy a felelős őrzés szabályait kell-e alkalmazni.⁸⁶

Véleményem szerint a felelős őrzés szabályainak alkalmazása lenne helyes, mivel az értékesítő téves postázása révén is előfordulhat mindkét eset. A rendelés nélküli teljesítés törvényi szankciója nem lehet az, hogy egy létre sem jött szerződés helyébe, ajándékozási szerződést „keletkeztetünk”.

A fogyasztó nyilatkozatának elmulasztása esetén sem lehet vélelmezni az értékesítő ajánlatának - hallgatóságos - elfogadását.

7.3. A „házaló kereskedés”⁸⁷

E fogyasztói szerződés speciális szabályozását a szerződéskötés helye, speciális körülményei indokolják. A rendelet hatálya azon szerződésekre terjed ki, melyeket a fogyasztó és eladó, az eladó kezdeményezésére vagy a fogyasztó ajánlattétele⁸⁸ révén, annak telephelyén, vagy üzletén kívül, vagy annak hiányába kötnek.

A törvény exemplifikatív felsorolással néhány ilyen nevesít: a fogyasztó lakásán, munkahelyén, átmeneti tartózkodási helyén, eladó vagy harmadik személy által szervezett utazás során kötött szerződések. A fogyasztó lakásán 19 és 9 óra között nem kereshető fel. A fogyasztót felkereső személy köteles személyazonosságát, ha nem saját nevében jár el, képviseleti jogosultságával együtt a fogyasztónak igazolni. A rendelet hatálya árura és szolgáltatásra is kiterjed.

Nem terjed ki a rendelet hatálya: építési szerződésre, ingatlanra tulajdonjoga, vagy ingatlanra vonatkozó más jog megszerzésére irányuló szerződésre, biztosítási szerződésre, értékpapírra vonatkozó szerződésre, üzlethelyiséggel nem rendelkező eladó vásári, piaci tevékenységére sem. Egyes termékek ilyen módon történő árusítását pedig kizárja a jogszabály, pl.: jövedéki termék, gyógyszer, élelmiszer (a zöldség, gyümölcs kivételével, alkivétel a gomba), fokozottan tűz és robbanásveszélyes anyag.⁸⁹

A távollévők közti szerződések „értékesítő”, a termékfelelősségnél megismert „gyártó”, valamint a jótállásnál ismertetett „forgalmazó” elnevezések mellé a házaló kereskedésre vonatkozó Korm. rendelet bevezeti az „eladó” fogalmát: „*eladó az, aki a fogyasztók részére árut értékesít, illetve szolgáltatást nyújt, és gazdasági vagy szakmai körében köti meg a rendelet hatálya alá tartozó szerződést*” [7.§. b.)].

Ez az eddig ismertetett szabályozások közül a legtagabb kötelezetti kör.

Üzlethelyiség hiányában a vásárlók könyve sem állhat rendelkezésre, így a kereskedőnek (nem az eladónak!) tájékoztatnia kell a fogyasztót székhelyéről, panaszai intézésének módjáról, helyéről, az általa végzett tevékenységre, kereskedelmi formára való külön jogszabályi rendelkezésekről.⁹⁰

Akárcsak a távollévők között kötött szerződés esetén itt is joga van a fogyasztónak nyolc napon belül indoklási és kártérítési kötelezettség nélkül elállni. A távollévők közti szerződésekre vonatkozó szabályokkal egyezően, itt sem határozza meg a jogalkotó az elállás alakítását, azonban az írásban tett elállásra a következő szabályt állapítja meg: „*Írásban történő elállás esetén azt határidőben érvényesítettnek kell tekinteni, ha a fogyasztó nyilatkozatát a határidő letelte előtt postára adja*”.⁹¹ Az elállási jogról a fogyasztót tájékoztatni kell, amennyiben ez elmarad a

⁸⁶ Fazekas Judit: Op. Cit., 141.o.

⁸⁷ 370/2004. (XII. 26.) Kormányrendelet az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződésekről. A jogirodalomban rögzült „házaló” elnevezést használom, a rendelet hatálya azonban nem csak a házaló kereskedésre terjed ki.

⁸⁸ Nem áll be az ajánlati kötöttség, amennyiben az eladó az ajánlatot nyomban el nem fogadta.

⁸⁹ Ennek ellenére PB gázpalackokat árulnak ilyen módon, pedig azok tűz- és robbanásveszélyesek.

⁹⁰ 2005. évi CLXIV törvény a kereskedelemről 5. § (5) bekezdés

⁹¹ 370/ 2004. (XII. 26.) Korm. rendelet 4. § (3) bekezdés

szerződés semmis. Az eladó a fogyasztót e jogáról, valamint annak a személynek a nevééről, akivel szemben gyakorolhatja legkésőbb a szerződéskötéskor köteles tájékoztatni. Abból a szabályból, hogy e tájékoztatást keltezéssel kell ellátni, egyértelműen kiderül, hogy a jogalkotó a figyelmeztetés írásos formáját preferálja. Az értékcsökkenés megtérítésére vonatkozó szabályok a távollévők közt kötött szerződések szabályaival egyezők. Itt azonban az áru visszaszolgáltatása körében novum, hogy lehetséges a részleges visszaszolgáltatás is, valamint a szolgáltatás megosztása is akképp, hogy egy része szerződésszerű, más része pedig nem.

7.4. A Fogyasztási kölcsön szabályozási polémiája

Mint már a dolgozat elején is érintettem, a fogyasztási szokások, valamint a fogyasztói magatartást befolyásoló tényezők az elmúlt évtizedben gyökeresen megváltoztak. A hitel- és kölcsönfelvétel manapság már nemcsak egy-két, önerőből valóban nehezen fedezhető ingó illetve ingatlan (például gépjármű, lakás) megvásárlásakor jöhet számításba. Fogyasztási szokásaink változása megtakarításaink felhasználására is rányomta a bélyegét, másképp megfogalmazva: a kiadási oldal strukturális átrendeződése hatott a bevételi oldal összetevőinek egymáshoz viszonyított arányára. Azaz manapság nem feltétlenül jövedelmünkből eredő megtakarításainkból költünk, hanem meghiteleztetjük a jövőben várt jövedelmet, sokszor olyan terheket felvállalva ezzel, amelyeket nem láthatunk előre. A probléma alapja természetesen nem ez, sokkal inkább az, hogy a hitelügyletek sokszor nem elengedhetetlenül fontos fogyasztási cikkek megvásárlását fedezik, hanem a fogyasztó ezekkel egy magasabb életnívó képzetét teremti meg behajszolva magát ezzel a későbbi aránytalanul nagy teherviselésbe. A hitelfelvállalást pedig könnyítik az impulzív és sokszor megtévesztő reklámok, növelve ezzel a fogyasztó kiszolgáltatottságát, lassan természetessé téve a meg nem lévő megtakarításokra épülő fogyasztást. Mindezek ismeretében kardinális kérdés, mennyire hézagmentes a jogi szabályozás.

A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (továbbiakban: Fgy. tv.), valamint a Hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (továbbiakban: Hpt.) két, elvben külön jogintézményt egyazon elnevezéssel illet. Ez a tény már önmagában megtévesztő, a jogszabályok értelmezése során többértelműségre adhat okot, hiszen, amennyiben a két jogintézmény elkülönítendő egymástól teljesen illogikus ugyanazon név alatt definiálni őket. Ha az elnevezést külön kölcsöntípusok gyűjtőelnevezéseként szándékolta meghatározni a jogalkotó, úgy azzal tette a szabályozást többértelművé, hogy a gyűjtőelnevezés alá bevont kölcsöntípusokat utaló szabály nélkül, külön törvényekben szabályozza, illetve az egyes szabályozási helyeken történő különbségtétel nélkül. A következőkben azt elemzem, valóban beszélhetünk-e két tartalmilag különböző kölcsöntípusról, illetve található-e bármiféle indok a különválasztásra, a – nevében is „fogyasztási”-nak minősített kölcsön - Fgy. tv -ből történő kiemelésére.

A Fgy. tv. 2.§ d) valamint f) pontja a fogyasztási kölcsönt, illetve kölcsönszerződést a következőképpen definiálja:

„Fogyasztási kölcsön: a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény hatálya alá nem tartozó minden olyan kölcsön, részletfizetés vagy halasztott fizetés, amelyet gazdálkodó szervezet fogyasztó részére nyújt az általa forgalmazott áru megvásárlásához, illetve az általa nyújtott szolgáltatás igénybevételéhez.”

„Fogyasztási kölcsönszerződés: a fogyasztási kölcsön igénybevételére irányuló szerződés”

A Fgy. tv. e rendelkezések értelmében a fogyasztási kölcsön fogalomköréből kizárja a Hpt.-ben ugyanezen elnevezés alatt szabályozott kölcsönt.

A törvény 7. §-a a kölcsönszerződés kötelező tartalmi elemeiről a következőket írja:

„*Semmis az a fogyasztási kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza*

- a) a szerződés tárgyát képező áru vagy szolgáltatás meghatározását,*
- b) a szerződés alapján fizetendő ellenszolgáltatás meghatározását,*
- c) a tulajdonjog átszállásának időpontját és feltételeit,*
- d) a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékosan kifejezett értékét,*
- e) az éves, százalékosan kifejezett teljes hiteldíjat,*
- f) az éves, százalékosan kifejezett hiteldíj módosításának feltételeit vagy, ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatást...*”

A (2) bekezdés e) pontja szerinti az éves, százalékosan kifejezett „*teljes hiteldíj összegét a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény, valamint a teljes hiteldíj mutató számítására és közzétételére vonatkozó rendelkezések alapján kell kiszámítani.*”

A jogalkotó „*a szerződés tárgyát képező áru vagy szolgáltatás meghatározásáról*” rendelkezik, nem érthető, hogy itt az áru adásvételére vagy szolgáltatás igénybevételére irányuló szerződés tárgyára gondol (például egy a kölcsönszerződéshez alapul fekvő adásvételi szerződés tárgyára), vagy a fogyasztási kölcsönszerződés tárgyára. A fogyasztási kölcsönszerződés tárgya - ahogy az a törvényi definícióból is kiderül - nem áru vagy szolgáltatás, hanem pénzösszeg rendelkezésre bocsátása az egyik oldalon, visszafizetése a másik oldalon. Jóllehet ez esetünkben az alapul fekvő szerződés tárgyára tekintettel történik. Vélelmezhető, hogy a jogalkotó azért nem választotta ketté e szerződéseket, mert a két ügylet egyazon szerződésbe foglalását látta ésszerűnek, ez azonban nem érinti azt a tényt, hogy két külön kötelelem keletkezik. Még akkor is, ha e két kötelemet keletkeztető szerződéseket egy vegyes szerződésbe foglaljuk.

A „hiteldíj, kamat” szükséges tartalmi elemként történő rögzítése arra enged következtetni, hogy a törvény a kölcsönt nyújtó gazdálkodó szervezetet üzletszerű pénzkölcsön nyújtásra jogosítja. Ezt támasztja alá az is, hogy a törvény ezek számítására vonatkozó szabályok meghatározásakor visszautal a Hpt. rendelkezéseire.

A Hpt. 3. § (1) bekezdése szerint ugyanis *pénzügyi szolgáltatásnak minősül a hitel és pénzkölcsön nyújtás forintban, illetőleg devizában, valutában:*

A Hpt. 4.§ (2) bekezdése értelmében *3. § (1) bekezdésében meghatározott pénzügyi szolgáltatást - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - kizárólag pénzügyi intézmény végezhet.*

Az üzletszerű tevékenység fogalmát a Hpt. 2. számú mellékletének II/22. 3. pontja a következőképp határozza meg: *ellenérték fejében nyereség, illetve vagyonszerzés végett az - előre egyedileg meg nem határozott - ügyletek megkötésére irányuló - rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység.*

Ellenértéknek minősülhet a kamat, illetve a hiteldíj is, a vagyonszerzési célzat pedig egyértelműen megállapítható lenne ezek kikötése nélkül is, hiszen a kölcsönnyújtás eleve egy, haszonszerzésre irányuló (kereskedelmi, szolgáltató) tevékenységre tekintettel történik.

A Hpt. 1. melléklete egyes tevékenységeket kivesz a pénzkölcsön nyújtás fogalmi köréből, ezzel kiemelhetjük – bár némileg erőltetett módon - a Fgy tv. 2. § d) pontjában meghatározott fogyasztási kölcsönfogalom „*részletfizetés vagy halasztott fizetés*” elemét a Hpt. hatálya alól:

„10. 4. Nem minősül pénzkölcsön nyújtásának

...
b) az egymással áruszállítási vagy szolgáltatási jogviszonyban álló vállalkozások vagy természetes személyek által e jogviszonyra tekintettel adott halasztott fizetés vagy előleg, ide nem értve a hitelintézet által kötött ilyen ügyleteket...”

Üzletszerűen kölcsönt csak pénzügyi intézmény: hitelintézet, vagy pénzügyi vállalkozás nyújthat, mely tevékenység üzletszerű gyakorlása engedélyhez kötött. Ezen tevékenységek gyakorlására vonatkozó szabályokat pedig a Hpt. tartalmazza, eszerint azonban a Fgy. tv.-ben szabályozott kölcsönfogalom önellentmondó, valamint a Hpt. szabályaival való ütközés miatt törvénybe ütköző. A szerződésre vonatkozó kötelező tartalmi előírások miatt az egyetlen – amúgy törvénynek megfelelő - alkalmazhatósági kört is kizárja: amikor is a gazdálkodó szervezet ingyenesen bocsátana rendelkezésre pénzüsszeget, avagy egyszeri esetben ellenérték fejében. Természetesen ez amellett, hogy nincs gyakorlata, nem is üzletszerű. Az így, a gyakorlatban nem élő intézmény Fgy. tv.-ben történő szabályozása egyben erodálja a Hpt. fogyasztási kölcsönre vonatkozó garanciáival erősített fogyasztóvédelmi célt is. Ugyancsak jogalkalmazási problémát okozhat, a Fgy. tv. 2. § -ban meghatározott fogyasztási szerződés hivatkozása különböző jogszabályokban, jelenleg két kormányrendeletben:

20/1999. (II. 5.) Korm. rendelet (az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésekről) 12. § (1) bekezdése: „Ha a fogyasztó által a használati jog megszerzéséért fizetendő ellenértéket részben vagy egészben az értékesítő által nyújtott fogyasztási kölcsön (Fgy. tv. 2. § d) pont) fedezi, a fogyasztó 8. § szerinti elállási jogának gyakorlása a fogyasztási kölcsönszerződést is felbontja.”

Továbbá a 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet (a távollévők között kötött szerződésekről) 6. § (1) bekezdése: „Ha az áru árát vagy a szolgáltatás díját részben vagy egészben a gazdálkodó szervezet által nyújtott kölcsön (Fgy. tv. 2. § d) pont) fedezi, a fogyasztó 4. § szerinti elállási jogának gyakorlása a fogyasztási kölcsönszerződést is felbontja.”

Az előbbieken ismertetett aspektusok mentén (jogbiztonság elve, áttekinthetőség avagy manapság transzparencia) meglehetősen problematikus, hogy a Fgy. tv. 2. § f) pontjában definiált fogyasztási kölcsönszerződés fogalom mellett, illetve helyett néhol a Hpt. fogyasztási kölcsön fogalmát használja a jogalkotó.

Továbbá a definíciónak álláspontom szerint indokolatlan és az eredeti célt gyengítő része az, amely a Hpt. 2. számú mellékletének III. 5. pontjában található, miszerint fogyasztási kölcsönnek minősül a felhasználási célhoz nem kötött kölcsön is, ha a kölcsönt természetes személy nem üzletszerű tevékenysége keretében veszi igénybe. E megfogalmazás tartalma nem igazán megfogható, nem fejtette ki a jogalkotó megfelelően. Emellett - nem túl üzletszerű módon- tér el a Ptk.-tól, természetes személy részére quasi szabad felhasználású kölcsön nyújtását teszi lehetővé, konkrét tartalmi, tárgyi meghatározás nélkül. (Avagy milyen nem mindennapi élet, nem szokásos tárgyra/szolgáltatásra vesz fel kölcsönt természetes személy üzletszerű tevékenységén kívül?) ír elő kötelezettségeket a Hpt.

A megjelölt törvényi helyeken meghatározott szabályok így többértelművé és határozatlanná teszik a fogyasztási kölcsön fogalmát. Az Alkotmánybíróság több határozatában is megjelenik: „valamely jogszabály határozatlansága és többértelműsége sérti a jogbiztonság elvét, ezért... alkotmányellenes”. (11/1992. (III. 5.) AB határozat, 31/1996. (VII. 3.) AB határozat) „ A jogállamiságnak ugyanis elengedhetetlen összetevője a jogbiztonság, amelynek fenntartása

nélkül jogállamról beszélni nem lehet.” (11/1992. (III. 5.) AB határozat) Esetünkben tehát az Alkotmány ⁹² 2.§ (1) bekezdésében foglalt jogállamiság elve sérülhet.

8. Az új Ptk. koncepció fogyasztókat érintő szabályai

A következőkben az új Ptk. koncepcióban (továbbiakban: Javaslat) közzétett ⁹³, tervezett fogyasztókat érintő főbb változtatásokat mutatom be.

Különös tájékoztatási kötelezettség fogyasztói szerződéseknél: A Javaslat a fogyasztóval szemben jogszabály alapján fennálló külön tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban annak bizonyítását, hogy a tájékoztatás megtörtént, a kötelezettre hárítja. A Javaslat továbbá kitér arra, hogy nem szándéka a jogalkotónak a fogyasztó tájékoztatásával kapcsolatos egyes tájékoztatási kötelezettségek tartalmának és formájának absztrakt, általános szabályban történő szabályozása, mivel az adott területeken eltérően meghatározott tájékoztatási kötelezettségek esetleges különbözőségeinek oka, az adott terület specialitása miatt indokolt lehet.

Fogyasztói szerződés, a fogyasztó fogalma: A Javaslat a fogyasztói szerződés fogalmát kiemeli a Ptk. értelmező rendelkezései közül, emellett annak tartalmi elemein is változtat, markánsabban meghatározva a fogyasztó fogalmát. „Fogyasztói szerződés jön létre, ha önálló foglalkozása és üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy (fogyasztó) önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személlyel köt szerződést.” ⁹⁴

A fogyasztói szerződésekre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni akkor is, ha a törvény a fogyasztó fogalmát más jogalanyokra is kiterjeszti. A Ptk. tehát szerződéshez köti a fogyasztói minőséget (kontraktuális fogalmi megkötés), emellett szűkíti a fogyasztó fogalmát a természetes személyekre. De ettől eltérő törvényi szabályozásra lehetőséget biztosít. Az „önálló foglalkozás” és „üzleti tevékenység” meghatározások nyelvi okait a II. fejezet 1. pontjában már ismertettem.

A Javaslat a meglehetősen szűk (ám „kiskaput” biztosító) szabályozási koncepciót a következőkkel indokolja: A Ptk. és más jogszabályok az uniós irányelvekhez képest indokolatlanul tágan határozták meg a fogyasztó fogalmát, lehetővé téve ezzel, hogy akár gazdasági társaságok is fogyasztónak minősüljenek. A fogyasztóvédelmi irányelveket átültető szabályok közül már ma is leszűkíti a fogyasztó fogalmát: a „házaló kereskedésről” szóló 370/2004. Korm. rendelet, valamint a 2005. évi XXV. törvény a fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról. A szűkebbre szabott fogalom meghatározás indoka, hogy a szerződési szabadságot korlátozó fogyasztóvédelmi normák nem alanyokat, hanem jogviszonyokat érintenek. A fogyasztói jogviszony pozitív oldala feltételezi, hogy a fogyasztó a terméket saját személyes, családi, háztartási szükségletei kielégítésére használja, míg a negatív oldala: „az üzleti tevékenységen”, „önálló foglalkozáson” kívülség. Ha az ügylet vegyes szükséglet kielégítését célozza, ez is megalapozza a fogyasztói jogvédelmet, feltéve, hogy az ügylet alapvető célja kívül esik az üzleti tevékenységen. A definícióból eredő reláció fennállásához szükséges különbséget a fogyasztónak kell bizonyítania.

A fogyasztó különös elállási joga: „Ha jogszabály feljogosítja a fogyasztót, hogy a szerződéstől meghatározott indoklás nélkül elálljon, az elállás jogkövetkezményeit a jogszabály állapítja meg.” ⁹⁵ Ilyen elállási szabályt ismertettem dolgozatom V.2. , és a V. 3. részében.

Kellékszavatossági szabályok egyes tervezett változásairól: A jogosult a kijavításhoz, illetve kicseréléshez fűződő érdekmúlását bizonyíthatja, és ebben az esetben is megilleti a már ismertetett ius variandi, a soron következő szavatossági jogokra való áttérés joga. Érdekmúlás

⁹² 1949. évi XX. törvény A Magyar Köztársaság Alkotmánya

⁹³ Az Új Polgári Törvénykönyv Koncepciója , www.irm.hu, 2006. július 31.

⁹⁴ Az Új Polgári Törvénykönyv Koncepciója V. könyv, 35.o., 5:34.§, www.im.hu

⁹⁵ Op. Cit. 45.o, 5:42. §

megállapítását megalapozhatja: sorozatosan fellépő hibák, a hibás teljesítés körülményei, a kötelezett hozzáállása miatt bekövetkezett indokolatlanul nagy bizalomvesztés.

A Javaslát a kellékszavatossági jogoknál ismertetett három éves jogvesztő határidő helyett, amennyiben a termékre kötelező alkalmassági időt határoztak meg, ezt rendeli megfelelően alkalmazni.

A visszkereseti (regressz jog): A Javaslát az általam ismertetett quasi visszkereseti jog helyébe, teljes visszkereseti jogot állít, ráadásul kibővíti a jogosulti kört is. A közreműködőért való felelősség szabályait megfelelően alkalmazni rendeli.

Jogosulti kör kibővítése: A jelenleg hatályos Ptk. szabályozás értelmében csak abban az esetben „görgethető vissza” az igény, amennyiben a végső jogosult a fogyasztó. Ezzel szemben a Javaslát a végső jogosult fogyasztói minőségére tekintet nélkül biztosítja ezt a jogot, továbbá kiterjeszti ezt a szavatossági felelősségből eredő teljes vagyoni hátrány regresszusára is.

Termékszavatosság: A Javaslát az új Ptk-ban a magyar joggyakorlat számára eddig teljesen ismeretlen jogintézményt honosítana meg, bevezetné a gyártó közvetlen helytállását a termék hibája miatt. Ha igaznak fogadjuk el, hogy a termékfelelősség túlfeszíti a kötelek relatív szerkezetét, ez a szabály egyenes bombázni kezdi azt. A gyártó felelőssége (amennyiben nem állapítható meg, akkor a „hálózati forgalmazók” felelőssége) tehát a fogyasztóval való szerződéses viszony nélkül fennáll, csupán a gyártói minőségből ered. A termékiszavatossági jogok jogosultjának meghatározásával mondhatni a másik irányba is kitágítja a kötelek relativitását, hiszen a jogosult már nem a szerződés másik alanya (hiszen nem szerződéses kapcsolatról beszélünk), nem is a fogyasztó, hanem a termék mindenkori fogyasztó tulajdonosa. (Örvendetes, hogy legalább csak a tulajdonosra korlátozza a jogosulti kört.) A termékiszavatossági helytállás azonban nem feltétlen, a kimentési lehetőségek ugyanazok, mint a termékfelelősségnél ismertettek. A termékfelelősségi igények is korlátozottak, csak kijavítás és csere lehetséges. Az elévülési idő egy év.

A jogszabályon alapuló jótállás megszüntetése: A Javaslát a termékfelelősség intézményének bevezetése miatt úgy érzi, a fogyasztó túlzott védelemben részesülne, valamint a termékfelelősségi szabályok alkalmasak arra, hogy kiváltsák a kötelező jótállás intézményét. Továbbá a Javaslát kitér arra is, hogy a kellékszavatossági jogok a teljesítés utáni első hat hónapban, a bizonyítási teher megfordítása miatt gyakorlatilag kötelező jótállásként funkcionáltak. A túlzottnak mondható többletvédelem pedig azért lenne indokolatlan, mert egy ponton túl alkalmatlan a tényleges többletvédelem kialakítására, egy meghatározott mértéken túl épp a fogyasztók ellen hatna. Ugyanis a megnövekedett többletvédelem miatti „tranzakciós költségek”⁹⁶ beépülnek majd a termékek, szolgáltatások árába, ez tulajdonképpen azt eredményezi, hogy az esetleg szükségtelen védelem árát is a fogyasztónak kell megfizetni. A Javaslát a jótállást tehát kizárólag a szerződésben önként vállalt többletkötelezettségként tartja fent. A szerződésen alapuló jótállás szabályai egyébiránt annyiban változnának, hogy a jótállási kötelezettséget a jótállási nyilatkozatban megjelölt más személy is teljesítheti; valamint, hogy a hiba felfedezése után a jogosult a lehető legrövidebb időn belül köteles azt kifogásolni. A jótállási szabályok változtatásával elmondható, hogy a Javaslát teljessé teszi az eltávolodást a kötelek relatív szerkezetétől, mivel – ahogy azt már dolgozatomban jótállásról szóló, III. 2. 2. részében kifejtettem - a jótállás jogosultjának meghatározásánál nem a szerződés alanyként meghatározott jogosultat veszi figyelembe a jogalkotó, hanem a „mindenkori tulajdonost”.

⁹⁶ Dr. Vékás Lajos: *Európai fogyasztóvédelmi magánjog* (ELTE Polgári jogi TDK kiadvány), 337. o.

9. Összegzés

Először is dolgozatom elején található idézet aktualizált imperatívuszát, mint kívánalmat fogalmaznám meg: A forgalmazó, gyártó, értékesítő...etc. ismeri saját gazdasági erejét, szolgáltatást ennek tudatában vállaljon, a vállalt szolgáltatást ennek tudatában teljesítse. Jogszabályok az erőfölénnyel visszaélés közvetett formáját tilthatják, de lehetetlen annyira cizellált, részletekbe menő szabályozás, amely mentesítené a fogyasztót a piac erősebb résztvevőinek packázásától. Sajnos ilyen esetekben érezzük leginkább fogyasztói minőségünket, jóllehet annak inkább pozitív hozadékát lenne „ildomos” nap mint nap tapasztalnunk. Mivel egyrészt a jogon kívül is van élet, másrészt a piac vastörvényei nem ismerik az udvariasság, illendőség jogilag is kezelhetetlen fogalmát leginkább a praktikum és a ratio elvei mentén kell haladnunk. A mai – emociók által erősen determinált fogyasztói magatartás erősödésével kétkedően kell tekintenünk a forgalmazók látszólag fogyasztóbarát, udvarias magatartására, semmi sem történik ugyanis ok nélkül. Sajnos a fogyasztók bizonyos rétegeitől a tudatos fogyasztóvá válást elvárni lehetetlen addig, amíg azzal sincsenek tisztában, mit és miért vesznek meg, vesznek igénybe. Körülvehetjük őket törvényi garanciákkal, a védendő magatartásra, élethelyzetre nem lehetünk hatással, mivel ez náluk ritkán jelenik meg. A jogpolitikai cél nyilván nem a pejoratív értelemben vett fogyasztói társadalom deviánsainak védelme, hanem a védelemre tényleg rászoruló, például a „multik” relációjában jelentéktelen gazdasági erővel bíró fogyasztók jogi eszköztárral történő felruházása. A jogismeret fogyasztókra vonatkozó szabályainak interiorizálása, valamint a fogyasztóvédelem „társadalmiasítása”.

A fogyasztóvédelmi szabályozás sokszor inadekvát, zavaros, kapkodóan hiperprotekcionalistának gondolt szabályaival belepiszkált a magánjog jól zárt, koherens rendszerébe, némileg zavart okozva ott. Egyre jobban kikristályosulni látszik azonban a jövőbeli irányvonal, amely a kötelmi jog relatív szerkezetét teljes ostrom alá véve a végletekig tágítja a fogyasztó fogalmát. Mennyire közjogiasodhat még el a magánjog ahhoz, hogy magánjog maradjon? Arra remélhetőleg nem kell választ keresni, miért alapvető fontosságú, hogy az maradjon. Az értelmi végpontját lassan túlhaladó, túlzottan elméleti kérdésfeltevés után, kanyarodjunk vissza a gyakorlatba: Az előbb kifejtettek miatt a kereskedelmi viszonyok minél szélesebb körében adott lesz a lehetőség a fogyasztóvédelmi fellépésre. Ám mit sem ér ez újragondolt szabályozás, egyértelmű törvényi definíciók, esetlegesen avitt, gyakorlatban nem élő jogintézmények kigyomlálása, és új, renováló jellegű szabályok megalkotása nélkül.

Dolgozatomban kritikái észrevételekkel illetem a fogyasztóvédelem területén található egyes jogintézményeket, azok részletszabályait. Törekedtem arra, hogy a szabályozási visszasságot feltárjam, alternatív megoldási utakat vázoljak fel. Röviden összefoglalva a következő problémákra kerestem megoldást. A fogyasztó fogalmát, mivel alapvető definíció ezen a területen, célszerű lenne csak egy, központi törvényben szabályozni, könnyebbé téve ezzel a jogalkalmazást. A kellékszavatosság intézményénél a regressz jog hiányosságainak pótlását az új Ptk. koncepciója már tervbe vette, azonban emellett célszerű lenne a „kijávitás, kicserélés” határidejét is egyértelműen szabályozni. Meg kellene határozni, pontosan milyen jogviszonynak tekinthető a jótállás, és ez alapján kellene „követelhetővé tenni” az igényérvényesítéshez szükséges okiratokat. A termékfelelősség intézményénél a fogyasztóra kedvezőbb uniós szabályozási módszerek nyomvonalán haladva kellene változtatni a törvény előírásain, mivel a „technikai és tudományos fejlődés kockázatát” a gyártó biztosítási szerződéssel könnyen kiküszöbölheti, míg a jelenlegi, ellenkező pólusú kárveszélyviselés esetén a fogyasztónak aránytalanul nagy kockázatot kell viselnie, amely semmiképpen sem fér bele az üzleti kockázat - fogyasztó viszonylatában amúgy is kétesen alkalmazható - fogalomkörébe. A vásárlók könyvének magánlevelezés jellegét meg kellene szüntetni, oly módon, hogy a levelet a

hatóság közbeiktatása útján kaphatná meg a fogyasztó, így ennek átvételekor panaszra is lehetősége lenne, ráadásul a hatóság hatékonyabban követhetné nyomon a fogyasztói kifogások intézésének szabályszerűségét. A távollévők között kötött szerződések, valamint a „házaló kereskedés” esetén a fizetési kötelezettséget törvényileg késleltetni kéne a feltétlen elállási idő lejártáig, egyoldalú *vacatio obligationis* létrehozásával. Kitértem továbbá a fogyasztási kölcsön szabályozásának inadekvát, és alkotmányos aggályokat is felvető jellegére, amely technikailag sem szerencsés, emellett több ponton a jogintézmény vélhető célját is gyengíti.

A fogyasztóvédelmi oktatás színvonalát emelni kéne, valamint szabályozni azt, hogy az iskolákban fogyasztóvédelmi képzéseken részt vett tanárok, fogyasztóvédelmi szakemberek tartsanak előadásokat. Rendszeresen megjelenő, egységes, „könnyen fogyasztható”, ingyenes(!) fogyasztóvédelmi kiadványt kellene intézményesíteni, amelyben természetesen a reprezentatív civilszervezetek is publikálhatnának. Meg kellene erősíteni a Vásárlók Könyvének intézményét, mivel ez válhatna a panaszok, kifogások intézésének leginkább fogyasztóbarát, a fogyasztókhoz „közel vitt” módjává. A termék engedélyezése során, valamint előtte, a gyártás során fokozottan figyelembe kellene venni a fogyasztó életéhez, egészségéhez, testi épségéhez való jogosultságot, és ennek megfelelően alkalmazni a minőségvédelmi szabályokat, hiszen a forgalomba kerülés után e jogsérelem reparációja a legnehezebb. A fizetési meghagyásos eljárás kedvező szabályai mellett, speciális garanciák mentén szabályozva, különleges eljárásként lehetne meghatározni a „fogyasztói per” intézményét, a sajtó helyreigazítási per mintájára. A különleges eljárásban többek között a gyorsaság, költségmentesség, fordított bizonyítási teher, bírói külön szakképesítés szabályozási irányvonala mentén haladva lehetne hatékony jogvédelmi eszközt biztosítani. Az országos fogyasztóvédelmi szakértők listázása, és hiteles szakvélemény e listán feltüntetett szakértőkhöz kötése is indokolható lenne. Természetesen elképzelhető még fogyasztóvédelmi mediátor, egyéni fogyasztóvédelmi ellenőr, valamint ezek mellett is számos módszertani novum alkalmazása.

Ezekre azonban ehelyütt már nem térnek ki, azért sem mert véleményem szerint a fogyasztóvédelem amúgy is szerteágazó intézményi védelmi rendszerét újabb elem hozzáadása túl dagályossá tehetné, legfeljebb újraszabályozással, egyes elemek deregulációja után lehetne újabb intézményi elemeket emelni a rendszerbe. Ha azonban elfogadjuk, hogy a jelenlegi intézményi rendszer megfelelő, a fogyasztóvédelem „anyagi jogának” minél előbbi koherenciájára kell törekednünk, átlátható szabályozással megteremtve a tudatos fogyasztó kognitív megismerésének tökéletes referenciabázisát. Elérve ezzel, hogy a jog színes eszközei által, és nem a jog túlszínezett szabályai miatt legyen létjogosultsága a fogyasztóvédelemnek.

10. Felhasznált irodalom:

10.1. Könyvek, folyóiratok, tanulmányok

- Benedek Károly - Világhy Miklós: *A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965.)
- Bod Péter Ákos: *A magyarországi szocialista tervgazdálkodás kettős függőségi rendszere*, Magyar gazdaságpolitika előadásvázlat, (Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdaságpolitikai Tanszékének honlapja)
- Bruhács János: *Nemzetközi Jog II.* (Dialog Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004)
- Eörsi Gyula: *A polgári kártérítési felelősség kézikönyve* (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.)

- Eörsi Gyula - Kemenes Béla - Sárándi Imre - Világhy Miklós: *Kötelmi jog* (Különös rész) (kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.)
- Fazekas Judit: *Fogyasztóvédelmi jog* (Novotni Kiadó, Miskolc 2000.)
- Fazekas Judit: *Fogyasztói jogok-fogyasztóvédelem* (Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1995.)
- Illés Rita: *A termékfelelősség múltja, jelene és jövője* - kitekintéssel a francia jogi szabályozásra (A Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 2000-2001. évi tanév, Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület, Budapest, 2001.)
- Jobbágyi Gábor, Fazekas Judit: *Kötelmi jog* (Szent István Társulat, Bp. 2004)
- Lábady Tamás: *A termékfelelősség intézménye és a magyar termékfelelősségi törvény* (Jogtudományi Közlöny 1994/3. 118-122. o.)
- Németh Anita: *A jogharmonizáció hatása a polgári jogra, különös tekintettel a fogyasztóvédelem témakörére* (ELTE Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 1999-2000. tanév, Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület Budapest 2001.)
- Sólyom László: *A polgári jogi felelősség hanyatlása* (Akadémia Kiadó, Budapest 1977.)
- Várnay Ernő – Papp Mónika: *Az Európai Unió joga* (KJK- Kerszöv Kft. , Budapest, 2005)
- Vékás Lajos: *Európai fogyasztóvédelmi magánjog* (ELTE Polgári Jogi Tudományos Diákkör Évkönyve 1999-2000. tanév, Polgári Jogi Tudományos Diákkör Egyesület Budapest 2001.)
- A Legfelsőbb Bíróság PK véleménye, Bírósági Határozatok 2005. évi 3. szám
- Az Új Polgári Törvénykönyv Konceptiója , (www.irm.hu, 2006. július 31.)

10.2. Jogszabályok:

- 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről
- 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról
- 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról
- 1997. évi LVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenységről
- 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről
- 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről
- 2004. évi XXIX. törvény az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról
- 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
- 2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről
- 2006. évi III. törvény a Polgári Törvénykönyv valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról.
- 4/1997.(I. 22.) Korm. rendelet az üzletek működéséről és belkereskedelmi tevékenység végzéséről

- 79/1998. (IV. 29.) Korm. rendelet az áruk és szolgáltatások biztonságosságáról és az ezzel kapcsolatos piacfelügyeleti eljárásról
- 89/1998. (V. 8.) Korm. rendelet a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség szervezetéről, feladat- és hatásköréről, valamint a fogyasztóvédelmi bírság felhasználásáról
- 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a távollévők közötti szerződésekről
- 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről
- 20/1999. (II. 5.) Korm. rendelet az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződésekről
- 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet az egyes szabálysértésekről
- 151/2003. (IX. 22.) Korm. rendelet egyes tartós fogyasztási cikkekre vonatkozó kötelező jótállásról
- 173/2003. (X. 28.) Korm. rendelet a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyszolgáltatásról
- 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról
- 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról
- 249/2004. (VIII. 27.) Korm. rendelet egyes javító- karbantartó szolgáltatásokra vonatkozó kötelező jótállásról
- 370/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet az üzleten kívül fogyasztóval kötött szerződésekről...
- 2/2006. (I. 4.) Egyes kormányrendeletek fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról

- 2/1984. (III. 10.) BkM- Ipm együttes rendelet
- 49/2003. (VII. 30.) GKM. Rendelet

A fedlapon található idézet a lex Aquiliából való, forrása: Sólyom László: A polgári jogi felelősség hanyatlása 58. o., Akadémia Kiadó, Budapest 1977, hivatkozott forrás: Jörs Kunkel: Römisches Privatrecht. Berlin, 1935. 177. old.